

ALAIKÄISTEN TIETOSUOJA TERVEYDEN- HUOLLOSSA

8.5.2014

PPSHP

Työryhmä:

Eronen Helena, tietosuojavastaava, (1.10.12 saakka)

Herva Anne, apulaisylilääkäri, nuoriso- ja yleissairaalapsykiatria

Juppi Leila, toimistosihteeri, sosiaalitoimisto, työryhmän sihteeri

Korhonen Jukka, ylihoitaja, nuoriso- ja yleissairaalapsykiatria

Laava Marja, sosiaalityöntekijä, sosiaalitoimisto

Lauri-Hettula Päivi, sosiaalijohtaja, kehitysvammahuolto

Lehtinen Satu, erikoislääkäri, lastentaudit

Luukas Anne, vastaava sosiaalityöntekijä, sosiaalitoimisto

Manner Hilikka, potilasasiamies, yhtymähallinto

Mäkinen Outi, sosiaalityöntekijä, sosiaalitoimisto

Saravesi Outi, sosiaalityöntekijä, sosiaalitoimisto

Vaara Minna, johtava sosiaalityöntekijä, sosiaalitoimisto

Päivitetty 30.3.2017

PPSHP

Työryhmä:

Herva Anne, apulaisylilääkäri, nuoriso- ja yleissairaalapsykiatria

Hintsala Tiina, sosiaalityöntekijä, sosiaalitoimisto

Honkila Minna, erikoislääkäri, lastentaudit

Ingalsuo Outi, sosiaalityöntekijä, sosiaalitoimisto

Korhonen Jukka, ylihoitaja, nuoriso- ja yleissairaalapsykiatria

Laava Marja, sosiaalityöntekijä, sosiaalitoimisto

Luukas Anne, vastaava sosiaalityöntekijä, sosiaalitoimisto

Manner Hilikka, potilasasiamies, yhtymähallinto

Mutenia Kaisa, arkistosuunnittelija, asiakirjahallinto

Similä Tuija, sosiaalityöntekijä, kehitysvammahuolto

Tenhunen Tiina, erikoislääkäri, lasten ja nuorten oikeuspsykiatria

30.3.2017

JOHDANTO

Tämän oppaan tarkoituksena on toimia käsikirjana arjen ongelmatilanteisiin hoidettaessa alaikäistä terveydenhuollossa. Oppaaseen on koottu tärkeimmät terveydenhuollossa alaikäisen tietosuojaa määrittelevät lait sekä ohjeet määräysten tietoturvalisistä toteutuksessa Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiirissä. Tietosuoja tarkoittaa henkilötietojen turvallista käsittelyä siten, että henkilöiden yksityisyyden suojaa tai oikeusturvaa ei vaaranneta. Tietoturvalisudessa on kyse käytännön toimenpiteistä, joiden tarkoituksena on varmistaa tietojen luottamuksellisuus, eheys ja saatavuus.

Sisältöä on työstänyt moniammatillinen työryhmä, koska kaikki ammattiryhmät kohtaavat työssään alaikäisiä potilaita ja alaikäisten tietosuojaan liittyvät kysymykset ovat yhteisiä. Alkuperäistä sisältöä ovat kommentoineet PPSHP:n hallintolakimies Sari Haataja ja sosiaali- ja terveydenhuollon (TELLU) tietosuojatyöryhmästä lakimies Synnöve Amberla.

Alaikäisen tietosuojaa koskevat säännökset löytyvät pääasiassa potilaslaista, mielenterveyslaista, sosiaalihuoltolaista, lastensuojelulaista, holhouslaista ja hallintolaista. Säännökset korostavat alaikäisen potilaan aseman ja itsemääräämisoikeuden kunnioittamista, potilaan kuulemista ja suostumuksen merkitystä. Lapsen edun, jota YK:n yleissopimuksessa lapsen oikeuksista on korostettu, on katsottava edellyttävän tarkoituksenmukaista yhteistyötä lapsen huoltajan tai muun laillisen edustajan ja hoidosta päättävän henkilökunnan kanssa. Käytännön hoidosta vastaavien tahojen tehtävänä on päättää alaikäisen hoitoa koskevista asioista säännösten asettamissa rajoissa ja ennen muuta lapsen etua silmällä pitäen.

Alaikäistä potilasta hoidettaessa tulee aina ottaa hänen mielipiteensä huomioon, mikäli se on hänen ikäänsä ja kehitystasoonsa nähden mahdollista. Silloin kun alaikäinen kykenee päättämään itse hoidostaan, häntä on hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan. Mikäli alaikäinen kykenee päättämään hoidostaan, hänellä on myös oikeus kieltää terveydentilaansa ja hoitoaan koskevien tietojen antaminen huoltajalleen tai muulle lailliselle edustajalle. Lääkäri tai muut ammattihenkilöt arvioivat hoitokysymyksissä alaikäisen kypsyden. Jos alaikäinen ei kykene päättämään hoidostaan, häntä on hoidettava yhteisymmärryksessä hänen huoltajansa tai muun laillisen edustajansa kanssa. Alaikäisen potilaan huoltajalla tai muulla laillisella edustajalla ei ole oikeutta kieltää potilaan henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi annettavaa tarpeellista hoitoa.

30.3.2017

Sisällysluettelo

1. ALAIKÄISEN OIKEUS PÄÄTTÄÄ ITSE HOIDOSTAAN	4
1.1. Taustaa.....	4
1.2. Ikä suhteessa päätösvaltaan	4
1.3. Milloin oikeus päättää.....	5
2. ALAIKÄISEN POTILAAN TIETOJEN LUOVUTUS	8
2.1. Alaikäinen lapsi ja lapsen huolto.....	8
2.1.1. Lapsen huoltajat ja huoltajuuden määräytyminen.....	8
2.1.2. Huoltajan tehtävät	9
2.1.3. Avohuollon tukitoimin sijoitetun lapsen huoltajat	9
2.1.4. Kiireellisesti sijoitetun ja huostaan otetun lapsen huoltajat	9
2.1.5. Yksityisesti sijoitetun lapsen huoltaja	10
2.2. Alaikäisen potilaan tietojen luovutus, tiedonsaantioikeus ja tarkastusoikeus eri tilanteissa	10
2.2.1. Tietojen luovutuksen periaatteet	10
2.2.2. Alaikäisen potilaan tiedonsaantioikeus ja tarkastusoikeus	11
2.2.3. Huoltajan tai muun laillisen edustajan tiedonsaantioikeus ja tarkastusoikeus.....	12
2.3. Avohuollon tukitoimin sijoitetun lapsen tietojen luovutus.....	12
2.4. Kiireellisesti sijoitetun tai huostaan otetun lapsen tietojen luovutus	12
2.5. Yksityisesti sijoitetun lapsen tietojen luovutus	13
3. TAHDOSTA RIIPPUMATON HOITO.....	14
3.1. MI-lähete.....	14
3.1.1. Kuuleminen tarkkailulausunto MII:n yhteydessä	14
3.1.2. Hoitoonmääräämispäätöksen MIII tiedoksi antaminen	14
3.1.3. Päätöksestä valittaminen.....	14
3.2. Tahdosta riippumattoman hoidon aikana tapahtuvat perusoikeuksien rajoittamiset	14
3.2.1 Ilmoitusvelvollisuus eristämisen ja lepositeisiin sitomisen yhteydessä.....	15
3.2.2 Tapaamista ja yhteydenpitoa koskevat rajoitteet	15
3.2.3 Itsemääräämisoikeutta rajoittavat pakkotoimenpiteet	15
3.3. Tietojen luovuttaminen	16
4. LAKIIN PERUSTUVA TIEDONSAANTIOIKEUS	17
4.1. Potilastietojen luovuttamisen peruste	17
4.2. Tietojen luovutuspyynnön sisältö.....	17
4.3. Sosiaalihuollon viranomaisen oikeus tietoihin.....	17

30.3.2017

4.3.1. Velvollisuus antaa salassa pidettäviä tietoja.....	17
4.3.2. Oikeus saada virka-apua	18
4.4. Lastensuojeluviranomaisten tiedonsaantioikeus	18
4.5. Holhousviranomaisen oikeus potilaan tietoihin	20
4.6. Poliisin tiedonsaantioikeus - ilmoitusvelvollisuus.....	20
4.7. Kansaneläkelaitoksen oikeus saada tietoja	20
4.8. Vakuutusyhtiön tiedonsaantioikeus.....	20
4.9. Valvovien viranomaisten tiedonsaantioikeus.....	20
5. KIRJAAMISKÄYTÄNNÖT	22
5.1. Merkintöjä koskevat yleiset periaatteet ja vaatimukset.....	22
5.1.1. Velvoite ja oikeus laatia potilasasiakirjoja	22
5.1.2. Yleiset periaatteet ja vaatimukset.....	22
5.1.3. Merkinnät lastensuojelun tarpeesta ja lapsen huomioon ottaminen aikuiselle suunnatuissa palveluissa.....	22
5.1.4. Toista henkilöä koskevat tiedot	23
5.1.5. Muiden arkaluonteisten tietojen kirjaaminen	24
5.2. Potilasrekisteritietojen korjaaminen.....	24
5.3. Erytysuojattavat tiedot	25
5.4. Turvakielto	25
5.5. Tieto hoitavasta henkilöstä	26
6. LAPSIIN JA NUORIIN KOHDISTUNEIDEN SEKSUAALI- JA PAHOINPITELYRIKOSEPÄILYJEN SELVITTÄMISEEN LIITTYVIEN ASIAKIRJOJEN KÄSITTELY JA ARKISTOINTI	27
6.1. Seksuaali- ja pahoinpitelyrikosten tutkimiseen liittyvät asiakirjat.....	27
6.2. Lasten somaattisten yksiköiden tutkimukset	27
6.3. Lasten ja nuorten oikeuspsykiatrisen yksikön tutkimukset.....	27
6.4. Tutkintamateriaalin säilytysajat.....	28
7. KANTA-PALVELUT JA ALAIKÄISET	29
7.1. Alaikäisen itsenäinen asiointi	29
7.2. Alaikäisen puolesta asiointi	29
LÄHTEET	31

30.3.2017

1. ALAIKÄISEN OIKEUS PÄÄTTÄÄ ITSE HOIDOSTAAN

1.1. Taustaa

[Perustuslaki](#) (731/1999) on pohjana potilaan oikeuksien määrittelylle. Perustuslain 2. luvussa määritellään kansalaisten oikeus hyvään, yhteisymmärryksessä tapahtuvaan hoitoon ja kohteluun sekä omaa itseään koskevaan tiedonsaantiin ja tietosuojaan. Edelleen perustuslain (6 §) mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta saattaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn takia. Tämä pykälä velvoittaa kohtelevaan kaikkia iästä riippumatta tasa-arvoisesti yksilöinä ja oikeutettuna vaikuttamaan omaa itseään koskeviin päätöksiin.

[YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista](#) on hyväksytty YK:n yleiskokouksessa 20.11.1989. Suomi ratifioi sopimuksen osaksi lainsäädäntöään 1991. Tämä sopimus on määritellyt [lain potilaan asemasta ja oikeuksista](#) (17.8.1992/785, potilaslaki) alaikäisen oikeuksia koskevat pykälät. Sopimuksessa on 16 kohtaa, joissa lapsen arkielämää lähellä olevat oikeudet ovat tiivistettynä. Lapsen oikeuksia ovat muun muassa oikeus saada tietoa ikätasolleen sopivalla tavalla, oikeus elää mahdollisimman terveenä ja saada tarvittaessa hoitoa. Sopimuksessa lapseksi määritellään alle 18-vuotias ja sopimuksen mukaan kaikissa päätöksissä tulee huomioida lapsen etu ja oikeus ilmaista mielipiteensä.

[Potilaslain](#) mukaan potilasta tulee hoitaa yhteisymmärryksessä hänen kanssaan (6 §). Yhteisymmärrys tarkoittaa sitä, että potilaalle tulee antaa riittävästi tietoa ymmärrettävällä tavalla kerrottuna, jotta hän voi ottaa kantaa omaan hoitoonsa. Lääkärillä on velvollisuus kertoa hoitoon liittyvät yleisimmät riskit ja hoitovaihtoehdot. Saamansa tiedon perusteella potilas tekee hoitopäätöksen yhdessä lääkärin kanssa ja samalla sitoutuu sovittuun hoitoon.

Potilaalla on oikeus kieltäytyä tai keskeyttää hoitonsa kirjallisella ilmoituksella. [Potilaslaissa](#) säädetään myös, että jos potilas ei itse kykene päättämään hoidostaan, on ennen tärkeän hoitopäätöksen tekemistä pyrittävä selvittämään, millainen hoito vastaisi parhaiten potilaan tahtoa kuulemalla potilaan laillista edustajaa, lähiomaista tai muuta läheistä. Mikäli alaikäisen arvioidaan olemaan riittävän kypsä päättämään hoidostaan, niin häntä on hoidettava yhteisymmärryksessä edellä mainitun mukaisesti.

1.2. Ikä suhteessa päätösvaltaan

Alaikäistä on hoidettava [potilaslain](#) (7§) mukaan yhteisymmärryksessä hänen itsensä kanssa ja alaikäisen mielipide hoitotoimenpiteisiin liittyen on selvitettävä, jos se on hänen ikäänsä ja kehitystasoonsa nähden mahdollista. Jos näin ei ole, niin häntä on hoidettava yhteisymmärryksessä hänen huoltajansa tai muun laillisen edustajan kanssa. Muu laillinen edustaja voi olla tuomioistuimen määräämä edunvalvoja tai huostaan otetun lapsen kohdalla kunnan sosiaalilautakunta.

[Potilaslain](#) valmisteluissa 12 ikävuotta on pidetty ohjeluonteisena rajana hoitopäätöksen osalta. Lain esitöissä on viitattu lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain perusteluihin, joiden mukaan yli 12-vuotias käytännössä voidaan katsoa miltei aina niin kypsäksi, että hänen mielipiteensä lääketieteellisissä kysymyksissä on suhtauduttava vakavasti. Niiden mukaan 12-vuotiasta voidaan pitää lähes aina riittävän kypsänä osallistumaan päätöksentekoon. (Ylipartanen 2010, s. 137)

30.3.2017

[Mielenterveyslaki](#) (14.12.1990/1116, 24 §) antaa myös yli 12-vuotiaille itsenäisen muutoksenhakuoikeuden päätökseen tahdonvastaisesta hoidosta ja tämän perusteella lainsäätäjällä pitää 12-vuotiaasta riittävän kypsänä arvioidaan omaa hoidon tarvettaan.

Tämän oppaan päivityshetkellä luonnosvaiheessa olevan [lain asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa](#) (31.1.2017, § 10) mukaan 12-vuotias voi tehdä itsenäisen hoitopaikan valinnan, jos hänet arvioidaan kykeneväksi päättämään hoidostaan.

Huomioitavaa on, että alaikäisellä on iästä riippumatta oikeus ilmaista mielipiteensä hoitoonsa liittyen, mutta oikeus päätöksentekoon syntyy aina vasta kypsyysarvion perusteella. Nykyisessä lainsäädännössä ja lainsäädännön valmisteluissa vaikuttaa kuitenkin 12 vuotta olevan se ikäraja, josta alkaen on syytä erityisesti huomioida alaikäisen oma mielipide ja arvioida hänen kypsyytensä hoidosta ja samalla tietojen luovutuksesta päättämiseen.

1.3. Milloin oikeus päättää

Se, milloin alaikäinen on riittävän kypsä päättämään hoidostaan ja tietojensa luovuttamisesta, on hoidosta vastaavan terveydenhuollon ammattihenkilön - yleensä lääkärin - arvioitava asia. Lainsäädännössä ei ole määritelty kriteerejä, joiden pohjalta arvion voi tehdä, joten jokainen tilanne on arvioitava tapauskohtaisesti. Jokainen organisaatio voi laatia arvion helpottamiseksi suosituksia, mutta ne eivät ole sitovia kriteerejä. Perusteena arvioissa voidaan ottaa huomioon ikä, yleinen kypsyys ja kehitystaso, hoitotoimenpiteiden luonne ja niihin liittyvät riskitekijät. Ratkaisevaa on muun muassa se, pystyykö alaikäinen ymmärtämään hoidon tai siitä kieltäytymisen vaikutuksen terveydentilaansa.

Seuraaviin asioihin olisi hyvä kiinnittää huomiota arviota tehdessä:

▪ Hoitotoimenpiteen sisältö ja siihen liittyvät riskit

Vähäisistä toimenpiteistä voi päättää alle 12-vuotiaakin lapsi. Jos kyse on alaikäisen terveydelle ja hengelle merkityksellisistä hoitopäätöksistä, ei alle 12-vuotiaalla ole vielä edellytyksiä tehdä itsenäisesti hoitopäätöksiä. Pääperiaatteena voidaan pitää sitä, että mitä suuremmasta henkilökohtaiseen koskemattomuuteen puuttumisesta on kysymys, sitä kypsempi pitää alaikäisen olla päätöksentekijänä.

OTT Irma Pahlman (2003, 195) määrittelee vähäisen toimenpiteen kriteereiksi:

- esimerkiksi haavasidoksen tekemisen, haavan liimaus taikka haavan hoito laittamalla tikit sekä luomenpoisto, roskan poistaminen silmästä ja paiseen puhkaisu;
- potilas kykenee näköhavaintojensa avulla ymmärtämään, millaisen hoidon kohteena hän on eli mitä hänelle tehdään ja miten se hänelle tehdään;
- potilas käyttäytymisellään osoittaa ymmärtävänsä mistä on kyse ja toimii yhteistyössä lääkärin kanssa, esimerkiksi ojentamalla käden haavan sitomiseksi taikka asettautumalla selkälaiseen asentoon, että hoitotoimenpiteen toteuttaminen on mahdollista.

▪ Ikä

Koska ikärajoja ei ole, niin niitä on pyritty hakemaan muualta lainsäädännöstä. Pahlmanin (2003, 230) mukaan lääketieteellistä tutkimustoimintaa säätelevässä laissa ([laki lääketieteellisestä tutkimuksesta](#) 9.4.1999/488, 8 §) lähdetään siitä, että 15 vuotta täyttänyt

30.3.2017

alaikäinen, joka ikäänsä, kehitystasoonsa, sairauden ja tutkimuksen laatuun nähden kykenee ymmärtämään tutkimustoimenpiteen merkityksen ja tutkimuksesta on odotettavissa suurta hyötyä hänen terveydelleen, voi antaa pätevän tietoon perustuvan kirjallisen suostumuksen. Tällöinkin huoltajalle on ilmoitettava asiasta.

Tätä voi perustella sillä, että oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että normaalisti kehittynyt 15-vuotias lapsi voi tapauskohtaisesti vanhempien vastustaessakin suostua vaarallisiin ja peruuttamattomiin hoitotoimenpiteisiin ja asia on aina kuitenkin arvioitava tapauskohtaisesti. (Ylipartanen 2010, 137)

Voidaan arvioida, että alle 12-vuotias voi päättää vähäisistä toimenpiteistä. Kuitenkin vasta 15-16-vuoden ikäinen nuori pystyy päättämään hoidostaan itsenäisesti ja 17-vuotiaan kohdalla voidaan arvioida olevan jo suuri päätösvalta omaan henkilöön liittyvissä hoidoissa, esimerkiksi ehkäisyssä, abortissa ja synnytyksessä. Vaikka arvion mukaan nuori olisikin riittävän kypsä päättämään esimerkiksi raskaudestaan, niin häntä tulee kuitenkin kannustaa ja rohkaista kertomaan asiasta huoltajilleen.

Arvio nuoren kypsydestä hoitopäätösten tekemiseen tulee tehdä tilanne- ja yksilökohtaisesti. Esimerkiksi arvioitaessa, onko 14-vuotias riittävän kypsä päättämään ehkäisyn hankkimisesta, tulee miettiä muun muassa seuraavia seikkoja:

- Uskaltaako 14-vuotias tulla hakemaan ehkäisyä, jos tiedossa on, että tieto asiasta menee vanhemmille?
- Onko seurauksena ei toivottu-raskaus ja abortti?
- Syntyykö luottamuksellista hoitosuhdetta, jossa nuori uskaltaisi kertoa myös muista ongelmista, esimerkiksi epäily sukupuolitaudista?

▪ Sairaus, johon hoitotoimenpide liittyy

Voidaan olettaa, että pitkään sairastaneelle alaikäiselle kehittyy kyky arvioida omaa hoitoaan ja siihen liittyviä hoitotoimenpiteitä eri tavoin kuin akuutissa tilanteessa. Näin ollen arviossa on hyvä ottaa huomioon iän lisäksi sairauden kesto ja hoitotoimenpiteiden toistuvuus.

▪ Lastensuojelun tarve

Jos syntyy huoli alaikäisen terveydestä joko hänen oman käyttäytymisensä tai kasvuolosuhteidensa takia, alle 18-vuotiaan itsenäiseen hoidosta päättämiseen tulee suhtautua kriittisesti. [Lastensuojelulain](#) (13.4.2007/417, LSL) mukainen ilmoitusvelvollisuus aiheuttaa sen, että jos edellä mainitussa tilanteessa herää huoli alaikäisen terveydestä, tulee tehdä lastensuojeluilmoitus, jonka tekemistä ei voi kieltää alaikäinen itse eivätkä hänen huoltajansa tai holhoojansa.

Tässäkin tulee kuitenkin arvioida se, johtuuko lastensuojeluilmoituksen tarve alaikäisestä itsestään vai hänen huoltajistaan. Jos hoidon tarve johtuu alaikäisestä itsestään, niin silloin voidaan arvioida, ettei hän ole riittävän kypsä päättämään hoidostaan ja huoltajiin tulee ottaa yhteyttä. Asia menee tiedoksi huoltajille myös lastensuojelun kautta. Jos lastensuojelun tarve taas johtuu kotioiloista ja lapsi on riittävän kypsä päättämään hoidostaan, niin alaikäisellä on oikeus kieltää ilmoittamasta huoltajilleen terveydenhuollon palvelujen käytöstä, jos siitä aiheutuu hänelle vaaraa.

Arvioitaessa alaikäisen kypsyttä hoidosta päättämiseen pitää myös miettiä, ymmärtääkö alaikäinen hoidon sisällön ja hoitopäätöksen merkityksen. Lainsäädäntöneuvos Markku Helin on ottanut kantaa tähän artikkelissaan Alaikäisen oikeudet potilaana (toim. Jari Koivisto 1994, s.92). Helinin

30.3.2017

mukaan tahdonilmaisua, jonka alaikäinen on antanut hoidostaan, voidaan pitää pätevänä seuraavilla edellytyksillä:

1. Alaikäisellä on asian laatuun nähden riittävä päättämiskyky.
2. Alaikäiselle on annettu asianmukainen tieto tarjolla olevista hoitovaihtoehdoista ja niiden seurauksista.
3. Alaikäinen on harkinnut asiaa huolellisesti.
4. Hän on ilmaissut tahtonsa ilman pakkoa tai painostusta.

30.3.2017

2. ALAIKÄISEN POTILAAN TIETOJEN LUOVUTUS

Alaikäisen potilaan tietojen luovutus liittyy oleellisesti alaikäisen itsemääräämisoikeuteen ja potilaan huoltajien asemaan ja oikeuksiin.

2.1. Alaikäinen lapsi ja lapsen huolto

[Laissa holhoustoimesta](#) (442/1999, 2 §) alaikäisellä tarkoitetaan alle 18-vuotiasta henkilöä. [Lastensuojelulain](#) (417/2007, LSL, 6 §) mukaan lapsi on alle 18-vuotias ja nuori on 18-20-vuotias. [Lapsen oikeuksien sopimuksessa](#) (20.11.1989) lapsella tarkoitetaan alle 18-vuotiasta henkilöä. [Laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta](#) (361/1983, LHL) säädetään lapsen huollosta, huoltajista ja huoltajan tehtävistä. Lapsen huollon tarkoituksena on turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toiveiden mukaisesti ([LHL](#), 1 §).

2.1.1. Lapsen huoltajat ja huoltajuuden määräytyminen

Lapsen huoltajia ovat hänen vanhempansa tai henkilöt, joille lapsen huolto on uskottu. Lapsen huolto päättyy kun lapsi täyttää 18 vuotta tai menee sitä ennen avioliittoon ([LHL](#), 3 §).

- **Sopimus lapsen huollosta ennen lapsen syntymää**

[Isyyslain](#) (13.1.2015/11) perusteella isyyden tunnustaminen on mahdollista raskausaikana, jos on selvää, että isyyden tunnustaja on lapsen isä. Lisäksi äidin tulee hyväksyä tunnustaminen, äidillä ja tunnustajalla tulee olla asetuksessa säädetyt henkilöllisyysasiakirjat ja kummankin tulee ymmärtää tunnustamisen merkitys. Isyyden tunnustamisen voi vastaanottaa lastenvalvoja tai äitiysneuvolassa terveydenhoitaja tai kättilö. Isyyden tunnustamisasiakirja toimitetaan lastenvalvojalle. Isyys vahvistetaan maistraatissa, jos lapsi on syntynyt elävänä, tunnustamista ei ole peruttu tai kiistetty viimeistään 30. päivänä lapsen syntymästä eikä maistraatilla ole muutakaan syytä epäillä tunnustajan isyyttä. Samaan aikaan tunnustamisen kanssa voidaan tehdä myös sopimus yhteishuollosta ([LHL](#), 8 a §). Sosiaalilautakunta vahvistaa yhteishuoltosopimuksen sen jälkeen kun lapsen isyys on vahvistettu, mikäli sopimus ei ole lapsen edun vastainen.

- **Huoltajat lapsen syntymän perusteella**

Lapsen vanhemmat, jotka lapsen syntyessä ovat avioliitossa, ovat molemmat lapsensa huoltajia (yhteishuolto). Jos vanhemmat eivät lapsen syntyessä ole avioliitossa keskenään, on äiti lapsensa huoltaja (yksinhuolto). Jos toinen vanhemmista on yksin lapsensa huoltaja ja vanhemmat menevät keskenään avioliittoon, tulevat he molemmat lapsensa huoltajiksi eli heillä on yhteishuolto ([LHL](#), 6 §).

- **Vanhempien sopimus huollosta**

Vanhemmat voivat sopia, että lapsen huolto uskotaan molemmille vanhemmille yhteisesti tai yksin toiselle vanhemmalle ([LHL](#), 7 §). Sopimus lapsen huollosta on tehtävä kirjallisesti ja se on esitettävä vahvistettavaksi sen kunnan sosiaalilautakunnalle (yleensä lastenvalvojalle), missä lapsella on asuinpaikka ([LHL](#), 8 §). Edellä mainittu sopimus voidaan tehdä esimerkiksi silloin, kun lapsen vanhemmat eivät asu yhdessä, lapsen vanhemmat ovat avioliitossa tai vanhempien erotessa.

30.3.2017

▪ Tuomioistuimen päätös lapsen huollosta

Tuomioistuin voi päättää, että lapsen huolto uskotaan molemmille vanhemmille, yksin toiselle vanhemmalle tai vanhempien ohella tai sijasta yhdelle tai useammalle henkilölle, joka on antanut suostumuksensa (oheishuolto). Tuomioistuin voi tarvittaessa antaa määräyksiä huoltajan tehtävistä, oikeuksista ja velvollisuuksista sekä, jos lapsella on kaksi tai useampia huoltajia, päättää tehtävien jaosta huoltajien kesken ([LHL](#), 9 §). Tehdessään päätöksiä tuomioistuimen tulee ottaa huomioon lapsen etu sekä lapsen toivomukset ja mielipiteet ([LHL](#), 11 §). Tuomioistuimen päätöstä tarvitaan esimerkiksi silloin, kun vanhemmat eivät pääse yksimielisyyteen lapsen huollosta ja tapaamisesta.

2.1.2. Huoltajan tehtävät

Lapsen huoltajan tehtävänä on turvata lapsen kehitys ja hyvinvointi. Huoltajalla on oikeus päättää lapsen hoidosta, kasvatuksesta, asuinpaikasta ja muista henkilökohtaisista asioista, kuten nimestä, kansalaisuudesta, uskonnosta, taloudellisista asioista ja passista ([LHL](#), 4 §). Ennen kuin huoltaja tekee päätöksen lapsen henkilökohtaisessa asiassa, hänen tulee keskustella asiasta lapsen kanssa, jos se lapsen ikään, kehitystasoon ja asian laatuun nähden on mahdollista. Päätöstä tehdessään hänen on kiinnitettävä huomiota lapsen mielipiteeseen ja toivomuksiin. Huoltaja edustaa lasta tämän henkilöä koskevissa (henkilökohtaisissa) asioissa, ellei laissa ole toisin säädetty ([LHL](#), 4 §).

Lapsen huoltajat vastaavat yhdessä lapsen huoltoon kuuluvista tehtävistä ja he tekevät yhdessä lasta koskevat päätökset, jollei toisin ole säädetty tai määrätty. Jos joku huoltajista ei matkan, sairauden tai muun syyn vuoksi voi osallistua lasta koskevan päätöksen tekemiseen ja ratkaisun viivästyttämisestä aiheutuisi haittaa, ei hänen suostumuksensa asiassa ole tarpeen. Asiasta, jolla on huomattava merkitys lapsen tulevaisuuden kannalta, voivat huoltajat kuitenkin päättää vain yhdessä, jollei lapsen etu ilmeisesti muuta vaadi ([LHL](#), 5 §).

2.1.3. Avohuollon tukitoimin sijoitetun lapsen huoltajat

Huoltajat määräytyvät kuten [laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta](#) säädetään (ks. luku [2.1.1.](#)) eli lapsen syntymän perusteella, vanhempien sopimuksella tai tuomioistuimen päätöksellä.

2.1.4. Kiireellisesti sijoitetun ja huostaan otetun lapsen huoltajat

Kiireellisellä sijoituksella tai lapsen huostaanotolla ei ole vaikutuksia lapsen huoltajuuteen tai lapsen edunvalvontaan. Yleensä biologiset vanhemmat/vanhempi säilyvät huoltajina, mutta heidän tehtävistään suuri osa siirtyy toimielimelle eli kunnan sosiaalitoimen lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle. Lapsen huoltajille jää oikeus päättää lapsen uskontokunnasta, lapsen nimestä ja lapsen kansalaisuudesta sekä oikeus päättää lapsen taloudellisista ja muista edunvalvontaan liittyvistä asioista. Huoltajalla on oikeus käyttää lapsen puolesta puhevaltaa kaikissa lapsen omaisuutta ja muita taloudellisia asioita koskevissa asioissa (Räty 2012, 385, [LSL](#) 45 §,). Lapselle on voitu lastensuojeluasiassa määrätä edunvalvoja käyttämään huoltajan sijasta puhevaltaa tilanteissa, joissa on ollut aihetta olettaa, ettei huoltaja ole voinut puolueettomasti valvoa lapsen etua ([LSL](#) 22 §).

Kunnan sosiaalitoimella on oikeus huostaanoton tarkoituksen toteuttamiseksi päättää lapsen olinpaikasta sekä hoidosta, kasvatuksesta, valvonnasta ja muusta huolenpidosta ja näiden toteuttamiseksi tarpeellisesta opetuksesta ja terveydenhuollosta ([LSL](#) 38 §, 45 §). Näissä tilanteissa edellytetään yhteistoimintaa lapsen, huoltajan ja vanhempien kanssa. Ensisijaisesti on otettava huomioon lapsen etu.

30.3.2017

Erityisesti päätettäessä lapselle tehtävistä terveydenhuollon toimenpiteistä tai opetuksen järjestämisestä, valittavista toimenpiteistä ja niiden vaihtoehdoista on keskusteltava lapsen huoltajien/vanhempien ja lapsen kanssa. Päätöksiä tehtäessä on kiinnitettävä huomiota lapsen mielipiteeseen ja toivomuksiin. (Räty 2012, 386-387, [LSL](#) 45 §)

Sijaisvanhempi on yleensä perhehoitajan, ei huoltajan, asemassa, ellei tuomioistuin toisin määrää. Käytännössä on todettu hyväksi toimintatavaksi selvittää lapsen huoltajuusasiat sekä muut mahdolliset yhteistyöhön liittyvät asiat ja sopimukset (esimerkiksi biologisten vanhempien tapaamissopimukset) ensisijaisesti lapsen asioista vastaavalta kunnan sosiaalityöntekijältä tai tarvittaessa kunnan päivystävältä sosiaalityöntekijältä, silloin kun kiireellisesti sijoitettu tai huostaan otettu lapsi tulee terveydenhuollon piiriin.

OYS:n potilas- ja kuntamaksuyksikön esimies tai potilaskertomusarkisto antavat tarvittaessa PPSHP:n yksikölle tiedot lapsen vanhemmista, holhoojasta ja huoltajasta ja heidän osoitetietonsa. Pyyntö on tehtävä kirjallisena ja siinä tulee näkyä potilaan henkilötunnus ja mitä tietoja halutaan.

2.1.5. Yksityisesti sijoitetun lapsen huoltaja

Yksityisellä sijoituksella tarkoitetaan sellaista sijoitusta, johon sosiaalitoimi ei ole vaikuttanut. Kysymys on huoltajan päätösvaltaan kuuluvasta asiasta. Lapsen vanhemmilla on edelleen päätösvalta lasta koskevista asioista, esimerkiksi terveydenhuoltoon liittyvissä asioissa. (Räty 2012, 564-568, [LSL](#) 81 §,) (Ks. [2.1.1.](#))

2.2. Alaikäisen potilaan tietojen luovutus, tiedonsaantioikeus ja tarkastusoikeus eri tilanteissa

2.2.1. Tietojen luovutuksen periaatteet

Alaikäisen potilaan hoitoa, itsemääräämisoikeutta ja hänen potilastietoihin kohdistuvaa kielto-oikeutta määrittelee [laki potilaan asemasta ja oikeuksista](#). Laissa määritellään myös huoltajien osallistuminen alaikäisen hoitoon ja tiedonsaantiin.

[Potilaslain](#) 9 §:n 2 momentin nojalla lapsi voi kieltää tietojen antamisen huoltajalleen. Jos alaikäinen potilas ikäänsä ja kehitystasoonsa nähden kykenee päättämään hoidostaan, hänellä on oikeus kieltää terveydentilaansa ja hoitoansa koskevien tietojen antaminen huoltajalleen tai muulle lailliselle edustajalleen. Oikeudesta päättää hoidosta ja tietojen luovuttamisesta tulee tehdä merkintä potilasasiakirjoihin ([sosiaali- ja terveysministeriön asetus potilasasiakirjoista](#) 298/2009, potilasasiakirja-asetus, 19 §).

Lokakuusta 2016 lähtien sähköisen Omakanta-palvelun käyttö mahdollistui alaikäiselle itselleen ja puolesta asiointi alle 10-vuotiaan lapsen huoltajalle. Omakanta-palvelussa alaikäinen näkee itseään koskevat ja huoltaja alle 10-vuotiasta huollettavaansa koskevat merkinnät, jotka on laadittu 1.8.2016 alkaen. (Ks. luku [7.](#))

[Potilaslain](#) 13 §:n mukaan potilasasiakirjoihin sisältyvät tiedot ovat salassa pidettäviä. Tietoja saa antaa sivulliselle potilaan kirjallisella suostumuksella tai jos tiedon antamisesta tai oikeudesta tiedon saamiseen on laissa erikseen nimenomaisesti säädetty. Potilaan lähiomaiset ja muut läheiset ovat pääsääntöisesti potilasasiakirjatietoihin nähden sivullisia. Tämä ei estä sitä, että potilaan lähiomaisten ja muiden läheisten osallistumista hoitoon tuetaan yhteisymmärryksessä potilaan kanssa ja tietojen antamisesta sovitaan samassa yhteydessä.

30.3.2017

2.2.2. Alaikäisen potilaan tiedonsaantioikeus ja tarkastusoikeus

Kun alaikäistä potilasta hoidetaan yhteisymmärryksessä hänen kanssaan ja hän käyttää [potilaslain](#) 7 §:n 1 momentin perusteella itsemääräämisoikeuttaan päättäessään hoidostaan, hänellä on yleensä myös itsemääräämisoikeus hoitoon liittyviin potilasrekisteritietoihinsa. [Perustuslain](#) 6 §:n 3 momentin mukaan lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti.

[Henkilötietolain](#) (22.4.1999/523) 26-28 §:ssä säädetään potilaan tarkastusoikeudesta, sen rajoituksista ja toteuttamisesta. Tarkastusoikeus on henkilökohtainen. Alaikäisen kohdalla tarkastusoikeutta voi käyttää alaikäisen huoltaja, jos lapsi on vielä niin pieni, ettei hänen voida katsoa ymmärtävän omaa etuaan. Terveystieteiden ammattihenkilö arvioi, onko alaikäinen riittävän kypsä käyttämään itsenäisesti tarkastusoikeuttaan. Mikäli alaikäinen ikäänsä ja kehitystasoonsa sekä asian laatuun nähden kykenee päättämään hoidostaan, hänellä on lähtökohtaisesti oikeus tarkastaa hoidon yhteydessä potilasrekisteriin talletetut, itseään koskevat tiedot. (Ylipartanen 2010, 137)

Potilasrekisteritietoja voi pyytää joko osastojakson tai poliklinikkakäynnin yhteydessä hoitavalta lääkäriltä tai lähettämällä allekirjoitetun, kirjallisen pyynnön osoitteeseen PPSHP/ Potilaskertomusarkisto, PL 50, 90029 OYS. Mikäli on perusteltua kieltää tarkastusoikeus, siitä on annettava kirjallinen kieltäytymistodistus perusteluineen. Tietojen pyytäjä voi tuolloin viedä asian tietosuojavaltuutetun ratkaistavaksi.

Potilaslain 13 §:n 2 ja 3 momentissa tarkoitettu potilasasiakirjoihin sisältyvien tietojen luovuttamisesta tulee tehdä potilasasiakirjoihin merkintä. Merkinnästä tulee käydä ilmi, milloin ja mitä tietoja on luovutettu, kenelle tiedot on luovutettu, kuka tiedot on luovuttanut sekä onko luovutus perustunut potilaan kirjalliseen, suulliseen tai asiayhteydestä ilmenevään suostumukseen vai lakiin. Potilasasiakirjoihin tehdään merkintä myös potilaan tahdonilmauksesta, jolla hän on kieltänyt tietojensa luovuttamisen. ([potilasasiakirja-asetus](#) 21 §)

[Lain viranomaisten toiminnan julkisuudesta](#) (21.5.1999/621, julkisuuslaki) 11 §:n perusteella hakijalla, valittajalla sekä muulla, jonka oikeutta, etua tai velvollisuutta asia koskee (asianosainen), on oikeus saada asiaa käsittelevältä tai käsitteeltä viranomaiselta tieto muunkin kuin julkisen asiakirjan sisällöstä, joka voi tai on voinut vaikuttaa hänen asiansa käsittelyyn. Asianosaisen edustajalla tai avustajalla on samanlainen oikeus asiakirjan saamiseen kuin asianosaisellakin. Asianosaisen edustajalla tarkoitetaan esimerkiksi alaikäisen huoltajaa.

Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin toteaa ratkaisussaan [Julkisuuslain mukainen menettely tiedon luovutuksesta ja huoltajan oikeus osallistua lasta koskevaan päätöksentekoon](#) (8.1.2014, Dnro 1795/4/13), että lapsen ja hänen huoltajansa tai muun kolmatta henkilöä koskevien tietojen erottaminen toisistaan voi olla joissain tapauksissa vaikeata. Näin on erityisesti silloin, kun arvioidaan lapsen kanssa asuvaa vanhempaa koskevien tietojen luovuttamista. Erityisen vaikeaa on edellä mainittujen tietojen erottaminen silloin, kun kysymys on lastensuojelua koskevasta asiasta. Vanhemman yksityiselämässä saattaa olla sellaisia asioita, joilla on vaikutusta lapsen jokapäiväiseen elämään, hänen etuunsa ja oikeuksiinsa. Näillä tiedoilla saattaa olla merkitystä erityisesti suunniteltaessa lapselle järjestettäviä palveluja sekä palveluja koskevassa päätöksenteossa. Viranomaisella saattaa olla myös sellaista tietoa vanhemmista, joilla ei ole merkitystä lapsen etua tai hänen oikeuksiaan ajatellen. Tällaisia tietoja ei voida luovuttaa toiselle vanhemmalle ilman laissa siihen olevaa perustetta.

30.3.2017

2.2.3. Huoltajan tai muun laillisen edustajan tiedonsaantioikeus ja tarkastusoikeus

Silloin, kun alaikäinen ei kykene päättämään hoidostaan, häntä on hoidettava yhteisymmärryksessä hänen huoltajansa tai muun laillisen edustajan kanssa, jolle on annettava selvitys alaikäisen potilaan terveydentilasta, hoidon merkityksestä, eri hoitovaihtoehdoista ja niiden vaikutuksista sekä muista hänen hoitoonsa vaikuttavista seikoista ([potilaslaki](#) 9 § 3 mom.). Siksi huoltajalla tai laillisella edustajalla on tiedonsaantioikeus. Lokakuusta 2016 lähtien huoltajan on mahdollista asioida sähköisessä Omakanta-palvelussa alle 10-vuotiaan lapsensa puolesta. (Ks. luku [7.](#))

[Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta](#) annetun lain 4 §:n mukaan huoltaja edustaa lasta tämän henkilöä koskevissa asioissa, jollei laissa ole toisin säädetty. Saman lain 3 §:n mukaan lapsen huoltajia ovat hänen vanhempansa tai henkilöt, joille lapsen huolto on uskottu. Edellä mainittu lainsäädännös oikeuttaa huoltajan lähtökohtaisesti saamaan lasta koskevia tietoja, ellei lapsi ole [potilaslain](#) 9 §:n 2 momentin nojalla kieltänyt tietojen antamista huoltajalleen.

Toiselle vanhemmalle voidaan myös vanhempien sopimuksella tai tuomioistuimen päätöksellä vahvistaa oikeus saada lasta koskevia tietoja viranomaisilta, vaikka vanhempi ei saakaan huoltajan asemaa ([LHL](#) 9 § 3 mom). Ei-huoltaja-vanhemman on osoitettava tämä oikeutensa vahvistetulla sopimuksella tai tuomioistuimen päätöksellä, koska tiedonsaantioikeutta ei kirjata väestörekisteriin.

Jos vain toinen vanhemmista on huoltaja, on hänellä viime kädessä oikeus päättää siitä, kenelle lasta koskevia tietoja annetaan ja hän voi niin halutessaan kieltää toisen vanhemman osallistumisen lapsen asioihin. Toisaalta, huoltaja voi myös antaa suostumuksen toisen vanhemman tiedonsaantiin ja lapsen asioihin osallistumiseen.

2.3. Avohuollon tukitoimin sijoitetun lapsen tietojen luovutus

Avohuollon tukitoimena tapahtuvan sijoituksen yhteydessä lapsen huolto ja hänen asioistaan päättäminen säilyvät huoltajilla. Tietojen luovutuksessa pätevät tietojen luovutuksen periaatteet (Ks. luku [2.2.1.](#))

2.4. Kiireellisesti sijoitetun tai huostaan otetun lapsen tietojen luovutus

Kiireellisen sijoituksen ja huostaanoton aikana lapsen huolto säilyy yleensä huoltajilla, mutta suuri osa huoltajien tehtävistä on siirtynyt kunnan sosiaalitoimelle. Lapsen huoltajalla säilyy oikeus lapsen potilasasiakirjatietoihin, ellei oikeutta lapsen edun takia evätä. Sosiaalitoimella on oikeus huostaanoton tarkoituksen toteuttamiseksi päättää muun muassa potilastietojen luovutukseen liittyvistä asioista huoltajan sijasta sekä lapsen terveydenhuoltoon liittyvistä asioista. Päätöksiä tehtäessä edellytetään yhteistoimintaa lapsen ja huoltajien/vanhempien kanssa. Ensisijaisesti on otettava huomioon lapsen etu. (Ks. luku [2.1.4.](#))

Käytännössä hyväksi todettu toimintatapa on tarkistaa tietojen luovutuksen mahdolliset rajoitukset kunnan sosiaalitoimesta lapsen asioista vastaavalta sosiaalityöntekijältä esimerkiksi puhelimitse tai verkostoneuvottelussa. Käytännön työssä sairaalassa lasta koskevat terveydenhuollon tiedot kuten epikriisit on toimitettu kunnan sosiaalitoimeen ja siellä lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä on päättänyt, mitä ja miten lasta koskevat tiedot välitetään lapselle, lapsen huoltajille, sijaisvanhemmille tai lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavalle taholle.

30.3.2017

Sijaisvanhempien oikeudet riippuvat lapsen asioista vastaavan sosiaaliviranomaisen antamista oikeuksista. Sijaisvanhemmuuden perusteella heillä ei ole oikeutta lapsen potilastietoihin. Terveystieteiden ammattilaiset saavat kertoa lapsen hoito-ohjeet, lääkityksen ja muita vastaavia tietoja, jos sijaisvanhemmat esimerkiksi hakevat lapsen sairaalasta tai muusta hoitopaikasta. Kaiken muun tiedon antaa sosiaaliviranomainen.

2.5. Yksityisesti sijoitetun lapsen tietojen luovutus

Yksityisesti sijoitetun lapsen huolto ja hänen asioistaan päättäminen säilyvät huoltajilla. Tietojen luovutuksessa pätevät tietojen luovutuksen periaatteet. (Ks. luku [2.2.1.](#))

30.3.2017

3. TAHDOSTA RIIPPUMATON HOITO

3.1. MI-lähetete

3.1.1. Kuuleminen tarkkailulausunto MII:n yhteydessä

Pidättävää hoitopäätöstä tehdessä on kuultava lapsen vanhempia, lapsen huoltajaa ja sitä henkilöä, jonka hoidossa tai kasvatettavana lapsi on välittömästi ennen hoitoon määräämistä ollut, sekä 12 vuotta täyttäneitä lasta itseään.

3.1.2. Hoitoonmääräämispäätöksen MIII tiedoksi antaminen

Potilaan tulee saada päätös tietoonsa viipymättä, mikä tarkoittaa lähinnä päätöksentekopäivää tai viimeistään sitä seuraavaa päivää, elleivät erityisen painavat syyt ole esteenä. Organisaation sisäisen postin hitaus ei ole tällainen este. Esimerkiksi tiedoksianto ei saa siirtää yli viikonlopun, jos päätös on tehty perjantaina. Alaikäistä (alle 18-vuotiasta) koskeva päätös on annettava tiedoksi lapsen vanhemmille, lapsen huoltajalle ja sille henkilölle, jonka hoidossa tai kasvatettavana lapsi on välittömästi ennen hoitoon määräämistä ollut, sekä 12 vuotta täyttäneelle lapselle itselleen.

OYS:n potilas- ja kuntamaksuyksikön esimies tai potilaskertomusarkisto antavat tarvittaessa PPSHP:n yksikölle tiedot lapsen vanhemmista, holhoojasta ja huoltajasta ja heidän osoitetietonsa. Pyyntö on tehtävä kirjallisena ja siinä tulee näkyä potilaan henkilötunnus ja mitä tietoja halutaan.

Jos päätöstä ei voida antaa henkilökohtaisesti tiedoksi kaikille asianosaisille kohtuullisessa ajassa (1-2 viikkoa), se voidaan toimittaa heille myös postitse (saantitodistuskirje), jolloin saatu todistus liitetään MIII-lomakkeeseen. Päätös on kuitenkin annettava viipymättä tiedoksi ainakin alaikäisestä vastuussa olevalle vanhemmalle tai huoltajalle. Päätös annetaan tiedoksi saajalle (tai saajille) viran puolesta oikeaksi todistettuna jäljennöksenä. Nämä määräykset ovat voimassa vain silloin kun on tehty päätös, jolla henkilö on määrätty tahdosta riippumattomaan hoitoon.

3.1.3 Päätöksestä valittaminen

Alaikäistä koskevaan päätökseen saavat hakea muutosta ne, joille päätös on annettava tiedoksi. Päätöksen mukana on valitusohje.

3.2. Tahdosta riippumattoman hoidon aikana tapahtuvat perusoikeuksien rajoittamiset

Pääsääntö on, että hoito toteutetaan yhteisymmärryksessä potilaan kanssa ja potilaan itsemääräämisoikeuden rajoittaminen on poikkeus. Potilas voi vapaaehtoisesti sitoutua tiettyihin, hoidon kannalta mielekkäisiin rajoituksiin kirjallisella hoitosopimuksella. Kyseessä on [mielenterveyslaissa](#) (1116/1990, MtL) määritetty itsemääräämisoikeuden rajoitus vain silloin, kun se toteutetaan potilaan tahdon vastaisesti. Kun potilas suostuu rajoitukseen tai toimenpiteeseen, kyseessä ei ole mielenterveyslaissa määritetty rajoitus.

Potilaan itsemääräämisoikeutta ja muita perusoikeuksia saa rajoittaa vain, jos potilas on tarkkailussa tai hänet on määrätty tahdosta riippumattomaan hoitoon ([MtL](#) luku 2), jos hän on mielentilatutkimuksessa ([MtL](#) luku 3) tai Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) määräämänä tutkimuksessa tai hoidossa ([MtL](#) luku 4).

30.3.2017

Mikäli alaikäiseen kohdistetaan tahdosta riippumattomia hoitotoimenpiteitä tai rajoituksia, edellyttää se, että hänet on otettu tarkkailuun tai määrätty tahdosta riippumattomaan hoitoon. 12 vuotta täyttänyt voi valittaa tahdosta riippumattoman hoidon päätöksestä tai liikkumisen ja omaisuuden haltuunoton rajoituksista.

Alaikäisen potilaan yhteydenpidon rajoittamista koskevaan päätökseen saa hakea muutosta 12 vuotta täyttänyt itse sekä hänen huoltajansa, edunvalvojansa tai muu laillinen edustajansa sekä muu asianosainen, jonka yhteydenpitoa lapseen on päätöksellä rajoitettu.

Oulun hallinto-oikeus on päätöksessään ohjeistanut, että potilaan ollessa alaikäinen, valituskelpoiset rajoittamispäätökset (yhteydenpidon rajoittaminen ja omaisuuden haltuunotto) tulee toimittaa kirjallisesti potilaan vanhemmille/huoltajille.

3.2.1 Ilmoitusvelvollisuus eristämisen ja lepositeisiin sitomisen yhteydessä

Yli 12 tuntia kestäneestä eristämisestä tai yli 8 tuntia kestäneestä sitomisesta lepositeisiin on viipymättä ilmoitettava potilaan edunvalvojalle tai lailliselle edustajalle. Yöllä ei ilmoituksia tarvitse tehdä, vaan lähiomaiselle tehdään ilmoitus seuraavana aamuna ja viranomaiselle seuraavana virkaaikana.

3.2.2 Tapaamista ja yhteydenpitoa koskevat rajoitteet

[Hallintolain](#) 14 §:n mukaan 15 vuotta täyttäneellä vajaavaltaisella ja hänen huoltajallaan on kummallakin erikseen oikeus käyttää puhevaltaa asiassa, joka koskee vajaavaltaisen henkilöä, henkilökohtaista etua tai oikeutta. [Lastensuojelulaki](#) (LSL) ja [mielenterveyslaki](#) antavat erikseen määräyksiä alaikäisen ja hänen läheistensä kuulemisesta päätöksenteon yhteydessä.

Lastensuojelulaitoksen johtaja voi [LSL](#) 62-63 §:n nojalla päättää enintään yhden kuukauden kestävästä rajoituksesta lapsen oikeuteen tavata ja pitää yhteyttä läheisiinsä. Huostaan otetun alaikäisen tapauksia voidaan rajoittaa [LSL](#) 62-63 §:ssä säädetyin edellytyksin. Mahdolliset rajoitukset ovat voimassa myös sairaalassa. Lastensuojelulain mukaisesta rajoituksesta päättävän on laadittava antamastaan rajoituksesta aina asianmukainen valitusosoitus varustettu ja perusteltu päätös sosiaali- ja terveysministeriön vahvistaman kaavan mukaisesti. Päätöksen tulee olla määräaikainen ja siinä on [LSL](#) 62-63 §:n mukaan mainittava:

- 1) henkilöt, joita rajoitukset koskevat,
- 2) millaista yhteydenpitoa rajoitus koskee,
- 3) missä laajuudessa yhteydenpidon rajoitus toteutetaan,
- 4) rajoituksen syy.

Lisäksi lastensuojelulaitoksen johtajalle on uskottu toimivaltaa päättää [LSL](#) 66 §:ssä säädetyistä pakotteista ja rajoitteista (muun muassa päihteiden ja niiden käyttöön liittyvien välineiden sekä turvallisuutta vaarantavien esineiden poisotto).

3.2.3 Itsemääräämisoikeutta rajoittavat pakkotoimenpiteet

Itsemääräämisoikeutta rajoittavien toimenpiteiden ja päätösten tulee perustua lakiin. Poikkeustilanteissa voidaan pakkotoimenpiteisiin ryhtyä ilman nimenomaista toimivaltasäännöstäkin hoidollisin ja

30.3.2017

huollollisin perustein. Näissä tilanteissa välttämättömiin toimenpiteisiin ryhtymättä jättäminen muistuttaisi lähinnä heitteillejättöä.

Lailla voimaansaatetun YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus velvoittaa toteuttamaan kaikissa tapauksissa lapsen etua. Lapsen etu saattaa joissakin tilanteissa vaatia lapsen itsemääräämisoikeutta rajoittavien pakkotoimenpiteiden käyttöä. Pakotteiden on tällöin edistettävä lapsen etua. Itsemääräämisoikeuden ja muiden perusoikeuksien rajoittamiseen oikeuttavia säännöksiä tulee tulkita suppeasti, mikä merkitsee muun ohella, ettei lapsen edun toteuttamisen perusteella voida mennä kovin pitkälle ilman erityissäännöstä.

[Mielenterveyslain](#) 22 a §:n mukaan vain tarkkailuun otetun tai hoitoon määrätyn itsemääräämisoikeutta voidaan rajoittaa. Alaikäinen päättää itse hoidostaan, mikäli hän on psykososiaalisesti riittävän kehittänyt ([potilaslaki](#) 7 §). 15-vuotiasta voidaan pääsääntöisesti pitää kykenevänä päättämään omasta hoidostaan. Esimerkiksi vapaaehtoisessa mielenterveyshoidossa oleva huostaan otettu 12-vuotias voi kieltäytyä kaikesta hänelle suunnitellusta hoidosta tai keskeyttää sen.

3.3. Tietojen luovuttaminen

Alaikäisen itsemääräämisoikeus käsittää [potilaslain](#) 9 §:n mukaan myös toimivallan päättää itseään koskevien tietojen luovuttamisesta. Alaikäisen antamaa tahdonilmaisua voidaan pitää pätevänä, jos hänellä on asian laatuun nähden riittävä päättämiskyky. Potilaan ikä ja puhevaltaa koskevat säännökset huomioiden hän voi päättää itseään koskevien tietojen luovuttamisesta myös huoltajilleen (tai lastensuojelulaitoksen henkilöstölle). Mikäli nuori ei esimerkiksi kykene päättämään itse hoidostaan, huoltajille (tai toimielimelle) tulee antaa hoitopäätösten tekemiseksi tarpeelliset tiedot.

30.3.2017

4. LAKIIN PERUSTUVA TIEDONSAANTIOIKEUS

Terveystieteiden alalla lähtökohta on aina, että potilastietoja luovutetaan ensisijaisesti potilaan suostumuksella tai hänen laillisen edustajansa suostumuksella. Tietojen luovuttamisen edellytyksiä on tulkittava tiukasti etenkin silloin, kun potilas tai hänen laillinen edustajansa on kieltänyt tietojen luovuttamisen. Toissijaisesti tietoja voi luovuttaa lakiin perustuvan oikeuden nojalla. Laissa on oltava selkeä valtuutus salassa pidettävän tiedon saamiseen tai antamiseen. Lisäksi on huolehdittava, että tietoja annetaan vain siinä määrin, kuin se on välttämätöntä. ([potilaslaki](#), [julkisuuslaki](#), Pahlman 2010, 21-25)

4.1. Potilastietojen luovuttamisen peruste

1. Potilaan suostumus (aina ensisijainen)
2. Laillisen edustajan suostumus
3. Lakiin perustuva oikeus (toissijainen)

4.2. Tietojen luovutuspyynnön sisältö

1. Selvitys pyytäjän oikeudesta tietojen saantiin.
2. Potilaan täydellinen nimi ja henkilötunnus tai syntymäaika.
3. Yksilöitynä tiedot/asiakirjat, jotka pyytäjä haluaa.
4. Tietojen käyttötarkoitus.
5. Tarvittaessa selvitys siitä, miten tietojen suojaus järjestetään.
6. Pyytäjän nimi ja osoite, johon tiedot toimitetaan.

Tiedot luovutetaan pääasiallisesti lausuntomuodossa eikä potilasasiakirjakopioina. Näin vältetään luovuttamasta tarpeettomia tietoja. Tietojen luovuttajalla on näyttövelvollisuus ja vastuu siitä, että tietoja luovutetaan lainmukaisesti. Potilasasiakirjoihin tulee tehdä merkintä milloin, mitä, kenelle, kuka ja millä luvalla tietoja on luovutettu. (Ylipartanen 2010, 78-79; Pahlman 2007, 107-108; Pahlman 2010, 151; [potilasasiakirja-asetus](#) 21 §)

4.3. Sosiaalihuollon viranomaisen oikeus tietoihin

4.3.1. Velvollisuus antaa salassa pidettäviä tietoja ([laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista](#) 22.9.2000/812, 20 §)

Valtion ja kunnan viranomainen, sekä muu julkisoikeudellinen yhteisö, kansaneläkelaitos, eläketurvakeskus, eläkesäätiö ja muu eläkelaitos, vakuutuslaitos, koulutuksen järjestäjä sosiaalipalvelun tuottaja, terveyden ja sairaudenhoitotoimintaa harjoittava yhteisö tai toimintayksikkö sekä terveydenhuollon ammattihenkilö ovat velvollisia antamaan sosiaalihuollon viranomaiselle sen pyynnöstä maksutta ja salassapitosäännösten estämättä hallussaan olevat sosiaalihuollon asiakassuhteeseen olennaisesti vaikuttavat tiedot ja selvitykset, jotka viranomaiselle laissa säädetyn tehtävän vuoksi ovat välttämättömiä asiakkaan sosiaalihuollon tarpeen selvittämiseksi, sosiaalihuollon järjestämiseksi ja siihen liittyvien toimenpiteiden toteuttamiseksi sekä viranomaiselle annettujen tietojen tarkistamista varten.

30.3.2017

Tietojen luovuttajan tulee huomioida (Pahlman 2010, 97-100):

1. Salassa pidettävien tietojen tulee olla välttämättömiä asiakkaan sosiaalihuollon tarpeen selvittämiseksi tai palvelun järjestämiseksi; ensisijaisesti asiakas antaa tarvittavat tiedot itse tai antaa suostumuksen tietojen antamisen.
2. Sosiaalihuollon viranomaisen on aina yksilöitävä ja perusteltava tietopyyntönsä.
3. Tietojen luovuttavan tahon kieltäytyessä antamasta sosiaalihuollon viranomaisen pyytämistä tietojista, tulee kieltäytyvän tahon tehdä asiassa julkisuuslain mukainen päätös, josta sosiaalihuollon viranomainen voi valittaa hallinto-oikeuteen.

4.3.2. Oikeus saada virka-apua ([laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista](#) 22 §)

Sosiaalihuollon viranomaisella on oikeus saada laissa säädettyjen tehtäviensä suorittamiseksi tarpeellista virka-apua muilta viranomaisilta. Virka-apun antajan tulee salassapitovelvollisuuden estämättä ilmaista sosiaalihuollon viranomaiselle virka-aputehtävän edellyttämät tiedot.

Tietojen luovuttajan tulee huomioida (Pahlman 2010, 133-135):

1. Virka-apupyynnö on aina yksilöity (kohde ja peruste).
2. Kiireellisessä asiassa poikkeuksellisesti luovutuksen voi tehdä suullisesti.
3. Virka-aputehtävän toteuttamiseksi luovutetaan vain välttämättömät, salassa pidettävät tiedot.
4. Luovutuksesta voi kieltäytyä vain, jos pyynnön esittäjällä ei ole toimivaltaa, jos pyyntö selkeästi lainvastainen tai pyyntöä ei ole yksilöity.

4.4. Lastensuojeluviranomaisten tiedonsaantioikeus

▪ Ilmoitusvelvollisuus ([lastensuojelulaki](#) 25 §)

Sosiaali- ja terveydenhuollon, opetustoimen, nuorisotoimen, poliisitoimen, rikosseuraamuslaitoksen, palo- ja pelastustoimen, sosiaalipalvelujen tai terveydenhuollon palvelujen tuottajan, opetuksen tai koulutuksen järjestäjän, seurakunnan tai muun uskonnollisen yhdyskunnan, vastaanottokeskuksen ja järjestelykeskuksen, hätäkeskustoimintaa harjoittavan yksikön tai koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa harjoittavan yksikön palveluksessa tai luottamustoimessa olevat henkilöt tai vastaavissa tehtävissä toimeksiantosuhteessa tai itsenäisinä ammatinharjoittajina toimivat henkilöt sekä kaikki terveydenhuollon ammattihenkilöt ovat velvollisia salassapitosäännösten estämättä viipymättä ilmoittamaan kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, jos he ovat tehtävässään saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä.

Vuoden 2012 alusta kaikilla ilmoitusvelvollisilla on salassapitovelvollisuuden estämättä velvollisuus tehdä ilmoitus poliisille sekä lastensuojeluilmoitus, kun heillä on tehtävässään tietoon tulleiden seikkojen perusteella syytä epäillä lapseen kohdistunutta seksuaalirikosta tai sellaista henkeen ja terveyteen kohdistuvaa rikoksena rangaistavaksi säädetty tekoa, josta säädetty enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

30.3.2017

- **Ennakollinen lastensuojeluilmoitus** ([lastensuojelulaki](#) 25 c §)

Ennen lapsen syntymää ilmoitusvelvollisuuden piirissä mainittujen henkilöiden on salassapitosäännösten estämättä tehtävä ennakollinen lastensuojeluilmoitus, jos on perusteltua syytä epäillä, että syntyvä lapsi tulee tarvitsemaan lastensuojelun tukitoimia välittömästi syntymänsä jälkeen.

- **Huostaanoton ja sijaishuollon valmistelu** ([lastensuojelulaki](#) 41 §)

Lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on sen lisäksi, mitä sosiaalihuollon asiakaslain 20 §:ssä säädetään sosiaalihuollon toimielimen tietojensaantioikeudesta, oikeus saada mainitussa säännöksessä tarkoitetuilta tahoilta lausunnot, jos niitä tarvitaan huostaanoton valmistelussa, huostaanotosta päätettäessä ja sijaishuoltoa järjestettäessä

- **Terveydenhuollon erityiset velvollisuudet** ([lastensuojelulaki](#) 15 §)

Terveyskeskusten ja sairaanhoitopiirien on annettava lapsi- ja perhekohtaisessa lastensuojelussa asiantuntija-apua ja tarvittaessa järjestettävä lapsen tutkimus sekä hoito- ja terapiapalveluja lapselle. Lasten tarvitsemat seksuaalisen hyväksikäytön tai pahoinpitelyn epäilyn selvittämiseen liittyvät palvelut on järjestettävä kiireellisinä.

- **Tuomioistuimen lupa lapsen tutkimiseen** ([lastensuojelulaki](#) 28 §)

Hallinto-oikeus voi 13 § 2 ja 3 momentissa tarkoitetun viranhaltijan hakemuksesta antaa luvan lasta koskevaan lääkärin tai muun asiantuntijan suorittamaan tutkimukseen, jos tutkimus on lastensuojelun tarpeen selvittämiseksi välttämätön, mutta huoltaja kieltää tutkimuksen tekemisen. Ennen hakemuksen tekemistä on selvitettävä lapsen mielipide, ellei se lapsen ikä, kehitystaso tai muut olosuhteet huomioon ottaen ole mahdotonta.

- **Asiakkaan asiassa pidettävä neuvottelu** ([lastensuojelulaki](#) 31 §)

Lastensuojelun tarpeen selvittämiseksi ja lastensuojelun järjestämiseksi tulee järjestää neuvottelua, joihin voivat lastensuojelun työntekijän arvion perusteella tarvittaessa osallistua lapsi, vanhemmat ja huoltajat, muut lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavat tai lapsen huolenpitoon keskeisesti osallistuvat henkilöt, muut lapselle tai perheelle läheiset henkilöt sekä viranomais- ja muut yhteistyötahot.

Neuvotteluun osallistuville voidaan antaa lapsen tuen tarpeen selvittämiseksi ja lapsen tarvitseman huolenpidon järjestämiseksi välttämättömiä tietoja lapsen huoltajan tai laillisen edustajan luvalla. Jos lupaa ei saada, niin lapsen edun turvaamiseksi välttämättömiä tietoja saa antaa ilman suostumusta. ([laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista](#) 16-17 §)

- **Tietosuoja ja salassapito moniammatillisessa yhteistyössä ja tiimissä**

Käsitys, että salassapitovelvolliset viranomaiset saisivat keskenään vaihtaa vapaasti salassa pidettäviä tietoja siten, että tiedot eivät leviä salassapitovelvollisten piirin ulkopuolelle, on väärä. Lähtökohtana, että joko asiakas/potilas on läsnä tai häneltä on suostumus. (Pahlman 2010,105-107)

30.3.2017

4.5. Holhousviranomaisen oikeus potilaan tietoihin

[Holhoustoimilain](#) (1.4.1999/442) 91 §:n mukaan se, joka on saanut tiedon edunvalvonnan tarpeessa ilmeisesti olevasta henkilöstä, voi vaitiolovelvollisuuden estämättä ilmoittaa asiasta holhousviranomaiselle (maistraatti). Edunvalvojan määrääminen voi terveydenhuollossa tulla kysymykseen esimerkiksi alaikäisen lapsen ja hänen huoltajansa välisessä eturistiriitatilanteessa holhoustoimilain 32 § 2 ja 3 momenttien perusteella. Lisäksi terveydenhuollon ammattihenkilöt ovat salassapitosäännösten estämättä velvollisia pyynnöstä antamaan maistraatille ja tuomioistuimelle ne tiedot ja selvitykset, jotka ovat tarpeen vireillä olevan asian, esimerkiksi edunvalvojan määräämisen ratkaisemiseksi (holhoustoimilaki 90 §, Ylipartanen 2010, 119).

4.6. Poliisin tiedonsaantioikeus - ilmoitusvelvollisuus

[Rikoslaiissa](#) (19.12.1889/39, 15 luku 10 §) määrittellään jokaista koskeva velvollisuus antaa tieto viranomaisille tai sille, jota vaara uhkaa hankkeilla olevasta törkeästä rikoksesta tai sen uusimisesta (esimerkiksi törkeä pahoinpitely tai törkeä terveyden vaarantaminen) Tieto tulee antaa tällaisen rikoksen ollessa hankkeilla, mutta vielä estettävissä. Terveydenhuollon ammattihenkilön kohdalla tällainen rikos voi tulla ilmi hoidon yhteydessä. (Pahlman 2007, s. 101).

Tiedon antamista tulee arvioida tarkkaan. Mikäli hoitohenkilökunnalla on vahva epäily edellä mainitusta rikoksesta tai sen hankkeilla olost, niin on mahdollista soittaa nimettömänä poliisille ja tiedustella onko asianomainen tiedoksi tullut rikos törkeä ja tuleeko se ilmoittaa. Törkeäksi arvioituja rikoksia ovat muun muassa tappo, murha, surma, törkeä pahoinpitely ja kuolematuottamus.

Huomioitavaa on, että lapsen hyväksikäyttö ja pahoinpitelyepäilyissä on aina tehtävä ilmoitus poliisille ja lastensuojeluilmoitus salassapitosäännösten estämättä ([lastensuojelulaki](#) 25 §).

4.7. Kansaneläkelaitoksen oikeus saada tietoja

Kansaneläkelaitoksella ([kansaneläkelaki](#) 85-86 §) on oikeus pyynnöstä saada haetun etuuden ratkaisemista varten lääkäriltä tai terveydenhuollon ammattihenkilöltä lausunto ja muut välttämättömät tiedot hakijan potilasasiakirjoista, kuntoutuksesta, terveydentilasta, hoidosta sekä työkyvystä, jollei hakija itse toimita edellä mainittuja tietoja (Pahlman 2010, 89). Käytännössä tiedot lähetetään ensisijaisesti lausuntomuodossa ja tarvittaessa asian ratkaisemiseksi välttämättömät tiedot voidaan antaa myös muussa muodossa.

4.8. Vakuutusyhtiön tiedonsaantioikeus

Vakuutusyhtiöllä on lakiin perustuva oikeus saada potilastietoja, jollei hakija itse toimita tarpeellisia tietoja. Tarpeelliset potilastiedot toimitetaan vakuutusyhtiölle aina yksilöidyn kirjallisen pyynnön perusteella, joka tulee perustua nimenomaiseen lainsäädännökseen esimerkiksi sosiaalivakuutusta koskevissa laeissa, työeläkelaisissa tai tapaturmavakuutuslaissa. (Pahlman 2010, 89)

4.9. Valvovien viranomaisten tiedonsaantioikeus

Terveydenhuollon toimintaa ja siihen liittyvää henkilötietojen käsittelyä valvovilla viranomaisilla (valtioneuvoston oikeuskansleri, eduskunnan oikeusasiamies, Valvira, aluehallintovirasto, tietosuojalauta-

30.3.2017

kunta, tietosuojavaltuutettu) on lakimääräisen tehtävän tai nimenomaisen lainsäännöksen nojalla oikeus saada salassapitosäännösten estämättä tarpeellisia potilasrekisteritietoja valvonta-asian käsittelemistä varten. (Ylipartanen 2010, 97)

30.3.2017

5. KIRJAAMISKÄYTÄNNÖT

5.1. Merkintöjä koskevat yleiset periaatteet ja vaatimukset

5.1.1. Velvoite ja oikeus laatia potilasasiakirjoja

Potilasasiakirjojen laatimisvelvollisuus perustuu lainsäädäntöön. [Potilaslain](#) 12 §:n mukaan terveydenhuollon ammattihenkilön on merkittävä potilasasiakirjoihin kaikki tarpeelliset tiedot potilaan hoidon suunnittelemiseksi, järjestämiseksi, toteuttamiseksi ja seurannan turvaamiseksi. [Potilasasiakirja-asetuksessa](#) tarkennetaan, mitkä tiedot potilaskertomukseen ja muihin potilasasiakirjoihin on vähintään kirjattava.

Potilasasiakirjoihin saavat tehdä merkintöjä potilaan hoitoon osallistuvat, [laissa terveydenhuollon ammattihenkilöistä](#) (28.6.1994/559) määritellyt terveydenhuollon ammattihenkilöt ja heidän ohjeidensa mukaisesti myös muut henkilöt siltä osin kuin he osallistuvat hoitoon, esimerkiksi terveydenhuollossa työskentelevät erityistyöntekijät kuten sosiaalityöntekijät ja kuntoutusohjaajat.

5.1.2. Yleiset periaatteet ja vaatimukset

Potilasasiakirjoihin on oikeus merkitä vain niiden käyttötarkoituksen kannalta tarpeellisia tietoja. Tarpeellisten tietojen laajuus, tarkkuus ja yksityiskohtaisuus vaihtelevat potilaskohtaisesti ja tilanteen mukaan. Merkintöjen tulee olla selkeitä, ymmärrettäviä ja virheettömiä.

Jos potilasasiakirjoihin merkittävä tieto ei ole perustunut ammattihenkilön omiin havaintoihin, tietojen lähde on merkittävä. Muita kuin potilasta itseään koskevia tietoja ja arkaluonteisia tietoja saa merkitä vain, jos ne ovat hoidon kannalta välttämättömiä. Omaisten sekä viranomaisten kirjeet ja soitot merkitään, ja jos ne sisältävät hoidon kannalta välttämättömää tietoa, tiedon alkuperä kirjataan.

Potilasasiakirjoihin kirjataan tapaamisen tarkoitus ja johtopäätökset käsiteltävän asian suhteen. Myös potilaan omat toivomukset ja suunnitelmat tuodaan tekstissä esille. Hoidettaessa alle 18-vuotiasta potilasta on potilasasiakirjoihin merkittävä tieto hänen huoltajistaan. Jos työntekijän näkemys tilanteesta on erilainen kuin potilaan, on tärkeää, että asiakirjaan kirjataan erilaiset näkemykset. Työntekijän tulee pystyä perustelevaan omat näkemyksensä.

On muistettava, että mikä on kirjattu, on tehty, mutta mitä ei ole kirjattu, ei ole myöskään tehty. Potilasasiakirjat tulee laatia niin, että ajattelee lukijaksi myös potilaan. Tekstin tulee olla selkeää ja ymmärrettävää ja sisällöstä pitää selvittää, mistä asioista potilasta hoidettaessa on keskusteltu ja sovitettu.

5.1.3. Merkinnät lastensuojelun tarpeesta ja lapsen huomioon ottaminen aikuiselle suunnatuissa palveluissa

Toiminta- ja yhteistyövelvoitteiden toteuttamiseksi välttämättömät tiedot kirjataan potilasasiakirjoihin. Mikäli huoli lapsesta herää sairaalassa, huolen heräämiseen liittyvät asiat on syytä kirjata. Lastensuojeluhoito voi liittyä lapsen hoidon ja huolenpidon tarpeeseen, lapsen kehitystä vaarantaviin olosuhteisiin tai lapsen omaan käyttäytymiseen, esimerkiksi lapsen tai nuoren päihteiden käyttö, lapsen väkivaltaisuus tai jatkuva koulunkäynnin laiminlyönti. Vanhemmuuteen liittyviä asioita, joiden kautta huoli lapsen arjessa pärjäämisestä voi herätä, ovat esimerkiksi vanhemman itsetuhoisuus, vakava mie-

30.3.2017

lenterveysongelma, päihteiden käyttö ja kyvyttömyys tai jaksamattomuus huolehtia lapsen hoivasta ja arjesta.

Lapsen hyväksikäyttö ja pahoinpitelyepäilyissä on aina tehtävä ilmoitus poliisille ja lastensuojeluilmoitus salassapitosäännösten estämättä ([lastensuojelulaki](#) 25 §). Tieto ilmoituksen tekemisestä kirjataan potilasasiakirjoihin.

Jos terveydenhuollossa epäillään lapsen henkeen tai terveyteen kohdistunutta väkivaltarikosta tai muuten herää huoli lapsen hyvinvoinnista, on terveydenhuollon ammattilaisella velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus [lastensuojelulain](#) 25 §:n mukaisesti lastensuojeluviranomaisille. Kirjaus ilmoituksen tekemisestä tehdään lapsen potilasasiakirjoihin, mutta tilanteissa, joissa lastensuojelun tarve johtuu potilaana olevasta huoltajasta, kirjaus tehdään huoltajan potilasasiakirjoihin. Itse lastensuojeluilmoitusta ei liitetä potilasasiakirjoihin.

[Lastensuojelulain](#) 25 c §:ssä säädetään ennakollisesta lastensuojeluilmoituksesta. Ilmoitus tulee tehdä, jos ennen lapsen syntymää on perusteltua syytä epäillä, että syntyvä lapsi tarvitsee lastensuojelun tukitoimia välittömästi syntymänsä jälkeen. Ennakollinen lastensuojeluilmoitus kirjataan odottavan äidin potilasasiakirjoihin.

Lastensuojeluilmoitusvelvoite voidaan [lastensuojelulain](#) 25 b §:n mukaan toteuttaa tekemällä sosiaaliviranomaisille pyyntö lastensuojelutarpeen arvioimiseksi yhdessä lapsen tai hänen vanhempansa kanssa. Pyyntö tulee tehdä välittömästi ja pyynnön yhteydessä ilmoitusvelvollinen henkilö ilmoittaa syyt, joiden vuoksi pyyntö tehdään. Tieto tehdystä ilmoituksesta kirjataan potilasasiakirjoihin.

Lapsen huomioon ottaminen aikuiselle suunnatuissa palveluissa on kirjattu sekä [terveydenhuolto-](#) (70 §, 30.12.2010/1326) että [lastensuojelulakiin](#) (10 §). Terveystieteiden laitoksissa säädetään terveydenhuollossa toimivien velvoitteesta selvittää potilaansa hoidossa ja kasvatuksessa olevan lapsen hoidon ja tuen tarve sekä osaltaan turvata ne hänelle sinä aikana, kun potilaan oman kyvyn huolehtia niistä arvioidaan olevan heikentynyt. Myös raskaana olevaa äitiä hoitavilla viranomaisilla on velvoite turvata syntyvän lapsen ja äidin terveys sekä heidän ja perheen tarvitsema muu tuki raskausaikana ja välittömästi lapsen synnyttyä. Nämä velvoitteet toteutetaan yhteistyössä sosiaaliviranomaisten kanssa.

5.1.4. Toista henkilöä koskevat tiedot

Jotkut hoitotilanteet vaativat, että potilastietoihin on tarpeen kirjata myös muiden henkilöiden arkaluonteisia, omasta elämäntilanteesta kertomia tietoja. Nämä tiedot kirjataan lapsen potilaskertomukseen sisältyvään erilliseen asiakirjaan (ERAS), jollei potilasmerkintöjen kokonaisuus huomioon ottaen ole perusteltua kirjata näitä tietoja muulla tavalla. ([potilasasiakirja-asetus](#) 7§)

Kun tällaisia tietoja on merkitty vanhemmista lapsipotilaan tietoihin, voidaan tietoja luovutettaessa joutua pohtimaan, mitä tietoja hoitohenkilökunnalla on oikeus luovuttaa eri osapuolille, kuten lapselle. Potilaalla ei ole oikeutta saada tiedoksi potilasasiakirjojensa vanhemmistaan tai huoltajistaan merkittyjä tietoja.

[Tartuntatautilaki](#) (1227/2016) velvoittaa tietyissä tapauksissa selvittämään kuka hoidon tarpeen aiheutti. Yleisvaaralliseen (esimerkiksi hepatiitti A, tuberkuloosi) ja ilmoitettavaan (esimerkiksi tippuri, hiv-infektio, hepatiitti B ja C, sukupuoliteitse tarttunut klamydia) tartuntatautiin sairastunut ja sairastuneeksi perustellusti epäilty on velvollinen tiedusteltaessa ilmoittamaan asiaa selvittäväälle lääkärille tartuntataudin leviämisen estämiseksi tartuntatavan, -ajankohdan ja -paikan sekä sen henkilön nimen,

30.3.2017

jolta hän on voinut saada tartunnan. Tämä koskee myös alaikäisiä ja tiedot kirjataan potilasasiakirjoihin.

5.1.5. Muiden arkaluonteisten tietojen kirjaaminen

Henkilötietolain mukaan arkaluonteisia tietoja terveystietojen lisäksi ovat muun muassa rotu, etninen alkuperä, yhteiskunnallinen, poliittinen, uskonnollinen vakaumus, ammattiliittoon kuuluminen, rikoksen tekeminen, rangaistus, seksuaalinen suuntautuminen, sosiaalihuollon tarve ja sosiaalipalvelujen tai -etuuksien saanti. Edellä mainittuja tietoja saa kirjata potilasasiakirjoihin vain silloin, kun ne ovat potilaan hoidon ja hoidon järjestämisen kannalta oleellisia tietoja. ([henkilötietolaki](#) 11-12§).

Potilaan parhaan mahdollisen hoidon saamiseksi on tärkeää, että potilaan hoitoon ja tilanteeseen liittyvä tieto siirtyy eteenpäin. Alaikäisen lapsen vanhemmat tai huoltajat on pidettävä ajan tasalla, koska he antavat suostumuksen lapsensa hoitoon sekä hoitotoimenpiteisiin. Esimerkiksi pahoinpitelytilanteissa on tärkeää kirjata mitä potilas kertoo ja mitä hoitohenkilökunta näkee potilaassa. Tieto on vammamekanismin ja siihen oleellisesti liittyvien syy-seuraussuhteiden selvittämistä.

Tietosuojalautakunta on Helsingin kaupungin terveysviraston pyynnöstä ottanut kantaa väkivaltaisuuksien kirjaamiseen ja todennut, että tällainen tieto on hoidon järjestämisen ja toteuttamisen kannalta tarpeellinen tieto ja on siis oikeus merkitä potilasasiakirjatiotoihin. ([STM:n opas Potilasasiakirjojen laatiminen ja käsittely](#) 2012:4, s. 61) Ohjeita ei ole siitä, mihin kohtaan potilasasiakirjajärjestelmää tieto tallennetaan, mutta tärkeää on se, että tieto on vaivattomasti löydettävissä. Tiedon kirjaaminen auttaa ennakoimaan esimerkiksi väkivaltaisesti käyttäytyvän alaikäisen kohtaamisessa ja hoidossa.

5.2. Potilasrekisteritietojen korjaaminen

[Henkilötietolaki](#) (29 §) edellyttää potilasrekisterissä huomattun virheen korjaamista ilman aiheutonta viivytystä joko rekisterinpitäjän omasta aloitteesta tai potilaan vaatimuksesta. Osapuolten oikeusturvan vuoksi on suositeltava, että jos kyse ei ole esimerkiksi vastaanottokäynnin yhteydessä esille nostetusta ilmiselvästä virheestä (esimerkiksi oikea on muuttunut vasemmaksi tai ikä on väärin), korjaamisvaatimus tulee laatia kirjallisena.

Alaikäisen huoltaja tai huoltajat voivat vaatia virheellisen tai puutteellisen potilasasiakirjamerkinnän korjaamista, poistamista tai puuttuvan tiedon lisäämistä. Mikäli terveydenhuollon ammattilainen on todennut alaikäisen riittävän kypsäksi päättämään hoidostaan, alaikäinen voi itsenäisesti pyytää potilasasiakirjamerkinnän korjaamista tai poistamista. Potilasasiakirjoihin on tehtävä merkintä kypsyysarviosta. Jos alaikäinen on yhteishuoltajuudessa, huoltajien tulee pyytää yhdessä potilasrekisteritietojen korjaamista.

Jos alaikäisellä on kaksi huoltajaa ja vain toinen huoltajista pyytää korjaamista, tieto vaatimuksesta on toimitettava toiselle huoltajalle kannanottoa varten. Lopuksi korjausta vaatineelle (ja mahdolliselle toiselle huoltajalle) lähetetään korjattu potilasasiakirjamerkintä tiedoksi korjauksen tekemisestä tai todistus korjaamisesta kieltäytymisestä perusteluineen sekä ohjeet, miten asian saa vietyä tietosuojavaltuutetun käsiteltäväksi. Tieto ei mene huoltajille, jos itsemääräävä alaikäinen sen kieltää.

Hoitovastuuseen liittyvien syiden vuoksi on terveydenhuollon rekistereissä säilytettävä myös aikaisempi potilasmerkintä asianmukaisin korjausmerkinnöin ([potilasasiakirja-asetus](#) 20 §). Korjaamisvaatimus ja mahdollinen kieltäytymistodistus säilytetään erillään potilasasiakirjoista. Rekisterinpitäjän vastuuseen kuuluu, että korjattu merkintä lähetetään tiedoksi niille tahoille, joille alkuperäinen merkintä on

30.3.2017

luovutettu. Mikäli terveydenhuollon ammattihenkilön ja potilaan näkemykset eroavat toisistaan, potilaalla on oikeus pyytää oman näkemyksensä liittämistä potilasasiakirjoihin.

- **Käytäntö PPSHP:ssä**

Vapaamuotoisesti tai valmiille lomakkeelle laaditut korjaamisvaatimukset toimitetaan rekisteröitäväksi PPSHP:n potilaskertomusarkistoon (PL 50, 90029 OYS, kuoreen tunnus Korjaamisvaatimus). Korjaamisvaatimukset, niihin liittyvät toimenpiteet ja muut asiakirjat merkitään sähköiseen asian- ja asiakirjanhallintajärjestelmä Twebiin, joka toimii myös sähköisenä arkistona. Korjaamisvaatimusprosessi on määritelty PPSHP:n ohjeessa [Asiakas- ja potilasrekisteritietojen korjaamisvaatimusten käsittely ja korjaaminen](#).

5.3. Erityissuojattavat tiedot

[Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä](#) (9.2.2007/159) annetun lain mukaan terveydenhuollon palvelujen antajan tulee luokitella erityistä suojasta edellyttävät potilasasiakirjat ja potilastiedot erillisellä vahvistuspyynnöllä suojattaviin potilastietoihin. Potilasasiakirjaasetuksen mukaan näitä erityissuojattavia tietoja ovat psykiatrian sekä perinnöllisyyslääketieteen päivitäis- ja yhteenvetomerkinnät. Näiden tietojen katselu sähköisessä potilastietojärjestelmässä edellyttää erillistä vahvistusta tietojen saamisen tarpeellisuudesta.

5.4. Turvakielto

Jos henkilöllä on perusteltu syy epäillä oman tai perheensä turvallisuuden olevan uhattuna, maistraatti voi pyynnöstä määrätä, ettei henkilön kotikunta- tai osoitetietoja saa antaa väestötietojärjestelmästä muille kuin viranomaisille. Ne viranomaiset, jotka saavat henkilön yhteystietoja järjestelmiinsä, saavat myös tiedon turvakiellostä. Kun henkilöllä on turvakielto, hänen osoitetaan ei luovuteta useissa tapauksissa viranomaisillekaan. Osoitekentässä Esko-potilaskertomusjärjestelmän ja Oberon-järjestelmän henkilötiedoissa näkyy tällöin *Lisätietoja maistraatista* -teksti.

Pohjois-Pohjanmaan maistraatti edellyttää turvakielton hakijalta kirjallista, perusteltua pyyntöä tai käyntiä virastossa. Turvakieltomääräys voi ensimmäisellä kerralla olla voimassa enintään viisi vuotta. Sitä voidaan jatkaa kaksi vuotta kerrallaan. Alaikäisen kohdalla turvakieltoa hakee hänen huoltajansa.

- **Käytäntö PPSHP:ssä**

PpsHP:n hoitoyksiköissä alaikäiselle potilaalle lähetettävät asiakirjat suljetaan maksulliseen kirjekuoreen, johon on merkitty vastuuyksikkönumero, johon kirje palautustilanteissa ohjautuu. Suljetun kuoren päälle liitetään saate, jossa on potilaan nimi ja henkilötunnus ja tieto huoltajasta tai edunvalvojasta. Suljettu kirje saatteineen laitetaan suurempaan kuoreen, joka lähetetään PPSHP:n potilaskertomusarkistoon sisäisessä tai ulkoisessa postissa (PL 50, 90029 OYS, kuoreen tunnus Turvakielto). Potilaskertomusarkisto tarkistaa turvakielton alaisen osoitteen väestörekisteristä ja lähettää sen.

30.3.2017

5.5. Tieto hoitavasta henkilöstä

Potilaalla, myös alaikäisellä potilaalla, on aina oikeus tietää, kuka häntä hoitaa tai on hoitanut. PPSHP:n sairaaloiden linjauksena on se, että kuvallinen henkilökortti on kaikilla ja vain erityisistä turvallisuusyistä voidaan esimerkiksi sukunimi jättää pois.

Sukunimen poistamisesta ja uudesta kortista tekee turvallisuuspäällikkö päätöksen aina erikseen tapauskohtaisesti. Henkilökortin ilman sukunimeä ja tehtävänimikettä saa vain jos riskikartoituksessa arvioidut riskit turvallisuuden vaarantumiselle ovat selkeät eli kyseessä on työsuojelullinen toimenpide. Tarvittaessa hoitavan henkilön nimi ja tehtävänimike voidaan antaa potilaalle tiedoksi jälkikäteen.

30.3.2017

6. LAPSIIN JA NUORIIN KOHDISTUNEIDEN SEKSUAALI- JA PAHOINPITELYRIKOSEPÄILYJEN SELVITTÄMISEEN LIITTYVIEN ASIAKIRJOJEN KÄSITTELY JA ARKISTOINTI

6.1. Seksuaali- ja pahoinpitelyrikosten tutkimiseen liittyvät asiakirjat

Lapsiin ja alle 18-vuotiaisiin nuoriin kohdistuvia seksuaali- ja pahoinpitelyrikkoksia tutkitaan poliisin, syyttäjän tai tuomioistuimen virka-apupyynnöstä lasten ja nuorten oikeuspsykiatrisessa sekä lasten somaattisissa yksiköissä. Virka-apuna terveydenhuollosta pyydetyt tutkimukset ovat osa esitutkintaa, jonka tavoitteensa on selvittää lapsen kuulemisen ja muutoin saatavissa olevan lääketieteellisen näytön avulla, onko rikos tapahtunut.

Tutkintapyyntö, virka-apupyyntö liitteineen, PPSHP:ssä laadittu lausunto ja sen liiteasiakirjat sekä muut tutkimukseen liittyvät asiakirjat ovat osa esitutkimusmateriaalia ja niitä hallinnoi esitutkintaviranomainen. Asiakirjat arkistoidaan erillään potilasasiakirjoista, koska ne eivät ole potilaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa tarkoitettuja potilasasiakirjoja. Hoidon ja jatkohoidon kannalta tarpeelliset tiedot ja havainnot kirjataan potilasasiakirjoihin ja näiden tietojen luovutukset hoidetaan normaalien käytäntöjen mukaisesti.

6.2. Lasten somaattisten yksiköiden tutkimukset

Tutkimus käynnistyy useimmiten poliisin virka-apupyynnöstä. Akuuttitilanteessa somaattinen tutkimus voidaan tehdä ennen poliisilta tullutta virka-apupyynnöstä.

Akuuteissa (alle 72 h) ja kiireellisissä (4-14 vrk) epäilyissä on huolehdittava siitä, että lapsi tai nuori ohjataan tarpeellisiin ja välittömiin somaattisiin tutkimuksiin. Terveystieteellisen henkilökunnalla on lastensuojelulain mukainen ilmoitusvelvollisuus kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle koskien sekä seksuaali- että pahoinpitelyrikkosepäilyä. Lastensuojeluilmoituksen lisäksi seksuaali- ja pahoinpitelyrikosta (poissulkien lievä pahoinpitely) epäiltäessä tulee poliisille tehdä tutkintapyyntö.

Akuuttitilanteissa somaattinen tutkimus voidaan tehdä ennen poliisin virka-apupyynnöstä, mutta ilmoitus poliisille tehdään heti epäilyn herättyä. Ilmoituksen perusteella poliisi harkitsee käynnistyykö esitutkinta. Poliisi voi sanoa jo puhelimesta tekevänsä asiasta virka-apupyynnön, jolloin päivystyksellisesti tehdyn tutkimuksen esitiedot ja löydökset kirjataan virka-apupyynnön saavuttua (yleensä faksilla) suoraan erillisarkistoon. Tällöin tutkimukseen liittyviä tietoja ei kirjata potilasasiakirjoihin. Jos poliisi tuo lapsen tutkittavaksi päivystykseen, edetään poliisin ohjeiden mukaan, koska mahdollinen rikos on tuolloin jo esitutkinnassa.

Yksityiskohtaiset ohjeet tutkimuksen järjestämisestä, tutkimusasiakirjojen erillisarkistoinnista sekä potilasasiakirjoihin tehtävistä merkinnöistä löytyvät ohjeista [Lapsen somaattinen tutkimus osana seri- ja pahoinpitelyselvittelyjä osastolla 62/2 \(virka-aikana\)](#) ja [Lapsen pahoinpitelyepäily / Lastenlääkäriin ohje, päivystyspoliklinikka ja osasto](#).

Päivystystapauksissa yksityiskohtaiset ohjeet löytyvät ohjeista [Toimintaohje epäiltäessä alle 16-vuotiaan seksuaalista hyväksikäyttöä tai raiskausta \(virka-ajan ulkopuolella\)](#) ja [Lapsen pahoinpitelyepäily / Lastenlääkäriin ohje, päivystyspoliklinikka ja osasto](#).

6.3. Lasten ja nuorten oikeuspsykiatrisen yksikön tutkimukset

Tutkiminen Lasten ja nuorten oikeuspsykiatrisen yksikössä alkaa vain poliisilta tai tuomioistuimelta yksikköön tulleesta virka-apupyynnöstä. [Lapseen kohdistuneen seksuaali- ja pahoinpitelyrikkoksen selvittäminen](#)

30.3.2017

[tämisen järjestämisestä annetun lain](#) (19.12.2008/1009) mukaisesti tutkimus voidaan tilata lapsesta, joka on tutkimuksen käynnistyessä alle 16-vuotias tai, jos siihen on erityistä perustetta lapsen terveydentila ja kehitys huomioon ottaen, alle 18-vuotias.

Yksikkö tuottaa useita erilaisia esitutkinnassa tarvittavia tutkimuksia, kuten haastattelututkimuksia. Tutkimusta koskevat tiedot kirjataan ja arkistoidaan potilaskertomuksesta erillään, potilasasiakirjoihin merkitään vain diagnoosin sisältämät käyntimerkinnät. Lisäksi tutkimuksen lopuksi kirjataan potilasasiakirjoihin loppuarvio, jossa mainitaan lapsen hoidon kannalta oleelliset tiedot. Käyntimerkinnät ja loppuarvio viivästetään tarvittaessa esitutkinnallisista tai hoidollisista syistä.

6.4. Tutkintamateriaalin säilytysajat

Kun epäillyn seksuaali- ja pahoinpitelyrikkoksen uhri on tutkimuksen käynnistyessä laissa lapseen kohdistuneen seksuaali- ja pahoinpitelyrikkoksen selvittämisen järjestämisestä tarkoitettu alaikäinen, asiaa koskevat muut kuin potilasasiakirjat on säilytettävä kaksitoista vuotta siitä, kun tutkittava on tullut täysi-ikäiseksi, ellei tietojen säilyttämiselle ole muualla laissa säädetty tätä pitempää aikaa.

Potilasasiakirjojen säilytysajat on määritelty potilasasiakirja-asetuksessa.

30.3.2017

7. KANTA-PALVELUT JA ALAIKÄISET

[Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä](#) (9.2.2007/159) velvoittaa kaikki julkiset ja ehdot täyttävät yksityiset terveydenhuollon palvelunantajat liittymään valtakunnallisten Kanta-palvelujen käyttäjiksi. Sähköiset Kanta-palvelut muodostuvat Potilastiedon arkistosta, Tiedonhallintapalvelusta, Sähköisestä reseptistä, Lääketietokannasta sekä Omakanta-palvelusta. Terveydenhuollon toimintayksiköt tallentavat Potilastiedon arkistoon potilasasiakirjoja ja muita potilastietoja omista tietojärjestelmistään. Potilastiedon arkistoa rakennetaan vaiheistettusti ja tiedot kertyvät arkistoon sitä mukaa, kun sen käyttö laajenee.

Kanta-palveluihin liittymisen jälkeen terveydenhuollon toimintayksikön tuottamat potilasasiakirjat ovat käytettävissä muissa Kantaan liittyneissä terveydenhuollon toimintayksiköissä potilaan tai tämän laillisen edustajan antaman Kanta-suostumuksen mukaisesti. Sähköisistä resepteistä muodostuu oma osio, joka on terveydenhuollon lisäksi myös apteekkien käytössä.

Henkilökohtaisessa Omakanta-internetpalvelussa potilas voi katsella omia sähköisiä potilas- ja reseptitietojaan sekä tulostaa niistä yhteenvedon. Omakannassa potilas ei kuitenkaan näe kaikkia hänestä tehtyjä potilasasiakirjamerkintöjä, sillä osa merkinnöistä on vain terveydenhuollon ammattihenkilöiden käytettävissä. Lokakuusta 2016 alkaen Omakanta-palvelun käyttö mahdollistui alaikäiselle itselleen ja puolesta asiointi alle 10-vuotiaan lapsen huoltajille.

7.1. Alaikäisen itsenäinen asiointi

Mikäli alaikäinen arvioidaan riittävän kypsäksi päättämään omasta hoidostaan, alaikäisen asioidessa terveydenhuollossa hänelle itselleen voidaan antaa informoinnit sairaanhoitopiirin alueen yhteisestä potilastietorekisteristä, Kanta-arkistosta ja e-reseptistä, hän voi antaa suostumuksen tietojensa luovuttamiseen Kanta-arkistosta tai tehdä tietojen luovutuskiellon. Kiellon alaisten tietojen käytön voi sallia hätätilanteessa. Arvio alaikäisen potilaan päätöksentekokyvystä tapahtuu hoidon yhteydessä ja sen tekee aina terveydenhuollon ammattilainen, yleensä lääkäri.

Alaikäisen pääsy Omakantaan tapahtuu samoilla tunnistusvälineillä kuin täysi-ikäisten (henkilökohtaiset verkkopankkitunnukset, sähköinen henkilökortti, mobiilivarmenne), mutta tunnistusvälineiden myöntämisessä on ikärajoja. Ammattilaisen arvio alaikäisen kypsydestä päättää omasta hoidostaan ei vaikuta alaikäisen Omakantaan pääsyyn.

Omakannassa alaikäinen voi katsella sähköisiä reseptejään ja terveystietojaan, pyytää reseptin uusimista, selata lokitietoa sekä katsella informaatio- ja suostumustietoja. Omakannassa alaikäinen ei kuitenkaan voi kuitata informaatiota saaduksi, antaa suostumusta, asettaa kieltoja eikä antaa elinluovutus- tai hoitotahtoa.

Omakanta-palvelussa on nähtävissä 1.8.2016 alkaen tehdyt alaikäistä potilasta koskevat merkinnät. Alaikäiselle itselle ei näytetä Omakannassa niitä tietoja, jotka on kirjattu näkymille, joita Omakanta ei näytä (ERAS) tai jotka terveydenhuollon ammattilainen on arvioinut alaikäisen ikään ja kehitystasoon nähden potilasturvallisuutta vaarantavia tiedoiksi ja viivästänyt ne.

7.2. Alaikäisen puolesta asiointi

Alaikäisen puolesta asioija on ensisijaisesti hänen huoltajansa. Tieto puolesta asiointiin oikeudesta tulee Omakantaan automaattisesti Väestörekisterikeskuksen Asiointivaltuudet-palvelun kautta. Huolta-

30.3.2017

ja voi alaikäisen puolesta vastaanottaa informoinnit sekä antaa Kanta-suostumuksen joko terveydenhuollon organisaatiossa tai Omakanta-palvelussa. Huoltaja ei voi tehdä tietojen luovutuskieltoa.

Omakanta-palvelussa on huoltajilla on nähtävissä alle 10-vuotiaasta huollettavasta 1.8.2016 alkaen tehdyt merkinnät. Huoltaja voi lisäksi katsella sähköisiä reseptejä, pyytää reseptin uusimista, peruuttaa itse antamansa suostumuksen ja selata lokitietoja.

Puolesta asiointi Omakannassa ei ole mahdollista, jos lapsi on 10 vuotta täyttänyt, lapsella tai huoltajalla on turvakielto, huoltajilla on huollonjakosopimus tai -määräys tai huoltaja on itse edunvalvonnassa. Huostaanotto- tai sijoitustilanteissa huoltajuus säilyy alaikäisen lapsen vanhemmilla, jollei vahvistetulla sopimuksella ole sovittu tai oikeuden päätöksellä määrätty toisin. Sijoitusperheen vanhempi, joka ei ole lapsen huoltaja, ei voi antaa suostumuksia tai asioida Omakanta-palvelussa lapsen puolesta.

Jos Potilastiedon arkistoon tallennettavien tietojen näkyminen Omakannassa on tarpeen estää alaikäisen huoltajilta, tehdään se viivästävä näiden merkintöjen näyttämisen Omakannassa. Huoltaja ei myöskään näe merkintöjä, jotka on kirjattu näkymille, joita Omakanta ei näytä (ERAS).

Kun alaikäinen tulee täysi-ikäiseksi, niin hänet tulee informoida uudelleen sekä hän voi miettiä suostumuksen ja tehdä halutessaan kieltoja. Huoltajan antamaa suostumusta ei tarvitse tehdä uudelleen.

30.3.2017

LÄHTEET

Kirjallisuus:

Kauppi, Arto: Potilastiedot ja poliisin tiedonhankinta, 2007.
Koivisto, Jari toim.: Potilaan oikeudet ja potilasasiamiestoiminta, 1994, Helsinki.
Litmala, Marjukka & Lohiniva-Kerkelä, Mirva: Nuoren oikeudet, 2005, Edita.
Pahlman, Irma: Asiakirjajulkisuus ja tietosuoja sosiaali- ja terveydenhuollossa 2007, 2010.
Pahlman, Irma: Potilaan itsemääräämisoikeus, 2003, Helsinki: Edita Prima Oy.
Räty, Tapio: Lastensuojelulaki - käytäntö ja soveltaminen, 2012, Edita.
[Sakslin Maija: Julkisuuslain mukainen menettely tiedon luovutuksesta ja huoltajan oikeus osallistua lasta koskevaan päätöksentekoon. Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisuja 8.1.2014, Dnro 1795/4/13](#)
[Sosiaali- ja terveysministeriö: Potilasasiakirjojen laatiminen ja käsittely. Opas terveydenhuololle, 2012:4, Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja.](#)
Ylipartanen, Arto: Tietosuoja terveydenhuollossa. Potilaan asema ja oikeudet henkilötietojen käsittelyssä. 2010, Helsinki: Tietosanoma Oy.

Lait ja asetukset:

[Hallintolaki 6.6.2003/434](#)
[Henkilötietolaki 22.4.1999/523](#)
[Isyyslaki 13.1.2015/11](#)
[Laki holhustoimesta 1.4.1999/442](#)
[Laki lapseen kohdistuneen seksuaali- ja pahoinpitelyrikoksen selvittämisen järjestämisestä 19.12.2008/1009](#)
[Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361](#)
[Laki lääketieteellisestä tutkimuksesta 9.4.1999/488](#)
[Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 17.8.1992/785](#)
[Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812](#)
[Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä 9.2.2007/159](#)
[Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä 28.6.1994/559](#)
[Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 21.3.1999/621](#)
[Lastensuojelulaki 13.4.2007/417](#)
[Mielenterveyslaki 14.12.1990/1116](#)
[Perhehoitolaki 263/2015](#)
[Rikoslaki 19.12.1889/39](#)
[Sosiaali- ja terveysministeriön asetus potilasasiakirjoista 298/2009](#)
[Suomen perustuslaki 11.6.1999/731](#)
[Tartuntatautilaki 1227/2016](#)
[Terveydenhuoltolaki 30.12.2010/1326](#)

Muut:

[Hallituksen esitysluonnos laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa, laki-luonnos 31.1.2017](#)
[YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus \(20.11.1989\)](#)
www.kanta.fi/omakanta

